

Årsrapport

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld
och förtryck – verksamheten under 2020

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Rapport 2021:1 Årsrapport Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2020

Författare	Matilda Eriksson, sakkunnig utredare
Dnr	801-19172-2020
ISBN	978-91-89339-02-6
Upplaga	Enbart digital upplaga

© Länsstyrelsen Östergötland 2021

Länsstyrelsen Östergötland
Östgötagatan 3, 581 86 Linköping
Växel: 010-223 50 00
E-post: ostergotland@lansstyrelsen.se

lansstyrelsen.se/ostergotland

Förord

Länsstyrelsen Östergötland har under året mottagit det glädjande beskedet att det nationella kompetensteamet ska utvecklas och permanentas vid myndigheten. Det ger bättre förutsättningar att driva ett strategiskt och långsiktigt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Det innebär ett fortsatt stort ansvar att arbeta förebyggande och stödjande för att alla barn, unga och vuxna ska ha rätt till ett liv fritt från våld och förtryck, rätten att forma och påverka sitt eget liv och rätten att få bestämma över sin egen kropp och sexualitet.

Arbetet kommer även framåt att baseras på svensk lagstiftning och internationella konventioner som reglerar människors individuella rättigheter samt samhällets ansvar att tillvarata dessa. Under året har ytterligare lagstiftning trätt i kraft, som rätt använd kan utgöra ett viktigt verktyg i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap och könsstympning.

Vi blickar nu framåt i arbetet med att etablera ett nationellt sektorsövergripande kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. Vårt mål är att fortsätta utveckla de förebyggande, åtgärdande och långsiktiga insatserna på området, i samverkan med andra myndigheter och aktörer och de enskilda yrkesverksamma som spelar en helt avgörande roll i detta arbete.

Carl Fredrik Graf
Landshövding

Sten Olsson
Enhetschef

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Sammanfattning.....	6
Inledning.....	8
Hur arbetet är organiserat	8
Uppdrag och genomförande.....	9
Stödtelefon för yrkesverksamma.....	10
2020 års ärenden.....	10
Samtal till stödtelefonen	15
Webbaserat stöd för yrkesverksamma.....	16
Annat stöd till yrkesverksamma	17
Utbildningsinsatser.....	17
Kompetenssatsning kring könsstympling	18
Utveckling av utbildningsmaterial m.m.	19
Stöd till nationella myndigheter	21
Det nationella myndighetsnätverket	21
Samverkan, fortbildning och metodutveckling	21
Stöd till länsstyrelser	27
Länsstyrelsernas nätverk	27
Kompetensstödsuppdraget	27
Nationell samordning resurscentra.....	28
Regional lägesrapportering	29
Stöd till civilsamhället.....	43
Ideella nätverket.....	43
Resultat av beviljade projekt.....	44
Övergripande resultat.....	44

Projekten.....	45
Övriga insatser	51
Internationellt utbyte.....	51
Kompotten	51
Remissvar.....	52
Ekonomisk redovisning.....	53
Referenslista	54

Sammanfattning

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, vid Länsstyrelsen Östergötland (nedan Nationella kompetensteamet) har under 2020 varit föremål för utvärdering och därefter mottagit beskedet att verksamheten ska permanentas i form av ett nationellt sektorsövergripande kompetenscentrum. Utöver det har årets verksamhet självklart påverkats av pandemin.

Det är ofrånkomligen så att pandemin har fått konsekvenser även för de som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, liksom de yrkesverksamma som möter de utsatta individerna. Nationella kompetensteamet har under året sett en minskning av samtalen till den nationella stödtelefonen, som åtminstone delvis får antas vara en följd av den situation som uppstått på grund av pandemin. Störst minskning av antalet samtal, jämfört med samma period föregående år, skedde i april och maj. Samtidigt har andelen och antalet fall avseende bortförande ökat, och har inte sällan rört flera barn i samma familj. Under 2020 inkom samtal rörande 105 personer som var bortförda och/eller kvarhållna utomlands mot sin vilja, jämfört med 75 personer under 2019.

De yrkesverksamma som ringer till stödtelefonen ringer i de allra flesta fall i mer eller mindre akuta ärenden, där någon redan lever i utsatthet. Sällan eller aldrig gäller det frågor eller situationer rörande förebyggande insatser eller långsiktigt stöd. Att de flesta samtalen kommer i ett förhållandevis akut skede och i fall av stor utsatthet, påverkar också vilka åtgärder som är aktuella och lämpliga. Olika typer av förebyggande åtgärder kan inte vidtas i dessa fall, mer än för att förebygga fortsatt utsatthet, utan fokus måste ligga på skyddande och stödjande insatser. I vissa ärenden av mer allvarlig karaktär och där det funnits behov av omfattande konsultation, har separata handledningstillfällen kunnat ordnas.

Något som också påverkat verksamheten under 2020 var de lagskärpningar avseende bland annat barnnäktenskapsbrott och utreseförbud som trädde i kraft den 1 juli. I samband med detta tog Nationella kompetensteamet fram och spred information om lagstiftningen till yrkesverksamma, barn och unga respektive vårdnadshavare. Information om tillämpning av den skärpta lagstiftningen har dessutom varit en del i de utbildningsinsatser som genomförts under andra halvåret.

Kopplat till befintlig lagstiftning har Nationella kompetensteamet även uppmärksammat ett behov av att öka den praktiska kunskapen hos läkare som genomför kroppsundersökningar vid misstänkta brott mot barn, såsom könsstympning av flickor. Ett samarbete har således under året initierats med landets barnskyddsteam, Barnafrid, Rättsmedicinalverket och Amelmottagningen, för att undersöka närmare hur rättskedjan kan stärkas i fall av könsstympning.

Som en konsekvens av pandemin ställdes många av vårens och sommarens utbildningsinsatser in. Därefter har utbildningar huvudsakligen genomförts digitalt, vilket haft fördelen att det gett en ökad tillgänglighet och kunnat nå fler yrkesverksamma än väntat. Vidare har de projekt som beviljades medel i slutet av 2019 behövt anpassa sitt genomförande av insatser. Flera uppger att det har varit svårt att komma i kontakt med såväl utsatta som yrkesverksamma under pandemin. Ändå har projekten resulterat i slutsatser och kunskap kring exempelvis förebyggande arbete och långsiktigt stöd, som kan tas tillvara i det fortsatta arbetet och i stödet direkt till den utsatta målgruppen.

Vidare har samverkan skett med en rad andra nationella myndigheter dels kring deras uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck, dels för att dessa frågor även ska tas in i verksamheter som inte har ett direkt uppdrag på området. Ytterligare en viktig del i stödet till nationella myndigheter har handlat om att informera om olika myndigheters uppdrag samt uppmuntra och bidra till samverkan myndigheter emellan.

Viktiga sammanhållande aktörer för arbetet på lokal och regional nivå är länsstyrelserna, som även de fått ett permanent uppdrag som inkluderar hedersrelaterat våld och förtryck. Nationella kompetensteamet genomförde under hösten intervjuer med länsstyrelserepresentanter i syfte att få en samlad bild av utvecklingen av arbetet på området och verksamheter som kan möta utsatta gruppers behov i varje län.

I flertalet län uppges att det finns en grundkompetens om hedersrelaterat våld och förtryck. Samtidigt tycks kunskapsläget alltjämt variera inom länen, där vissa har hög kunskap och andra har bristfällig sådan. Kunskapsnivå, liksom förekomsten av kartläggningar och specialiserade verksamheter, verkar ha betydelse för hur man ser på målgruppens behov och i vilken mån de tillgodoses. Ju mer kunskap man har på området och om målgruppens behov desto större insikt verkar finnas om bristerna i stödet.

Vilken typ av stöd som målgruppen erbjuds är högst varierande och beror på i vilken kommun den utsatta bor och vem personen möter. I princip samtliga länsstyrelser uppger att verksamheterna i länet inte alls, eller endast delvis, kan möta målgruppens behov. Det måste ses som ett mycket stort utvecklingsområde dels att följa upp effekter av befintliga insatser till den utsatta målgruppen, dels att verksamheter utvecklas på ett systematiskt sätt utifrån målgruppens behov. Av intervjuerna framgår även bristen på systematisk uppföljning av ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Nationella kompetensteamet uppfattas i de allra flesta fall som tillgängliga och kontakten anses fungera bra. Närvaro i länet genom till exempel utbildningar verkar uppskattat. Det framfördes även många önskemål om ytterligare stöd, bland annat kring det strategiska arbetet, kartläggning, uppföljning, metodutveckling och spridning av goda exempel.

Såväl intervjuerna med länsstyrelserna som utvärderingen av det nationella uppdraget att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, kommer att ligga till grund för en fortsatt utveckling av arbetet inom ramen för ett nationellt kompetenscentrum. Utgångspunkten för arbetet är att bygga vidare på det som fungerat bra och den stora kunskap som redan finns inom området, för att kunna utveckla sådant som fortfarande är eftersatt när det gäller det förebyggande, stödjande och långsiktiga arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstämpning av flickor och kvinnor.

Inledning

I rapporten redovisar Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, Länsstyrelsen Östergötland (nedan Nationella kompetensteamet) 2020 års genomförande av regeringsuppdraget att bidra till att stärka statliga och kommunala verksamheters förmåga att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Verksamheten ska nu permanentas i form av ett nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. Detta efter återkommande nationella uppdrag på området sedan 2005. Ett syfte med verksamheten är fortsatt att bistå myndigheter och yrkesverksamma i arbetet med att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Det tillkommer dock uppgifter i form av till exempel att ge vägledning till de som är eller riskerar att utsättas samt att regelbundet undersöka omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. Nationella kompetensteamet kommer i sin nya form bygga vidare på den kunskap och de erfarenheter som redan har samlats in och utvecklats under arbetet med tidigare uppdrag.

Under 2020 presenterade Myndigheten för vård- och omsorgsanalys sin utvärdering av det nationella uppdraget att motverka hedersrelaterat våld och förtryck¹, och Nationella kompetensteamets arbete med detta. I utvärderingen framkommer bland annat ottydligheter och utvecklingsområden kring såväl styrning och ansvar som tillgång på kunskapsstöd och evidensbaserade metoder. Utvärderingen har varit ett viktigt underlag i interna diskussioner kring hur Nationella kompetensteamet kan utveckla arbetet med exempelvis den nationella stödtelefonen, utbildningsverksamheten samt stödet till länsstyrelserna och den kommunala nivån.

I årets rapport lämnas stort utrymme till en inventering som nyligen genomförts av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i de olika länen runt om i landet. Denna är ett viktigt underlag för det fortsatta arbetet inom de nu permanentade uppdragen på regional och nationell nivå.

Hur arbetet är organiserat

Det nationella kompetensteamet består av ett femtontal anställda, varav de flesta är sakkunniga med yrkesbakgrund i olika sektorer, fördjupad sakkunskap avseende hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning och styrande lagstiftning inom olika verksamheter, samt gedigen erfarenhet av praktiskt arbete med målgruppen barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Knutet till verksamheten har under året funnits en referensgrupp bestående av personer som i kraft av sin erfarenhet av att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck, bistått Nationella kompetensteamet med yrkes- och verksamhetsspecifik kunskap.

¹ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, *Strukturer för stöd. Utvärdering av det nationella uppdraget att motverka hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2020:8

Uppdrag och genomförande

Nationella kompetensteamet har under 2020 haft i uppdrag att

bidra till att stärka statliga och kommunala verksamheters förmåga att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap samt könsstympling av kvinnor och flickor i enlighet med tidigare regeringsbeslut (A2019/01278/JÄM). Stöd i form av rådgivning ska även ges till civilsamhället och olika organisationes [sic.] arbete med att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck.²

Genomförandet har skett i samverkan med Jämställdhetsmyndigheten och i samråd med en rad andra myndigheter, i enlighet med uppdraget. Kontakter med dessa myndigheter har även tagits när det gäller vägledning till olika yrkesgrupper, bland annat utifrån frågeställningar som har aktualiserats av vad som framkommit i samtal till stödtelefonen.

² Regeringsbeslut 2019-12-19, Fi2019/04079/SFÖ mfl

Stödtelefon för yrkesverksamma

Den nationella stödtelefonen etablerades i mars 2014 och tar emot samtal från yrkesverksamma och ideellt verksamma som är i behov av rådgivning i ärenden som rör eller misstänks röra hedersrelaterat våld och förtryck. Stödtelefonen är öppen helgfria vardagar mellan klockan 9 och 16 och bemannas av 1–2 personer. Under en del av våren, i början av pandemin, hölls telefonen öppen från klockan 8 för att tillmötesgå ett eventuellt ökat behov av stöd. Det ledde dock inte till någon ökning i antalet inkommande samtal.

Det huvudsakliga syftet med stödtelefonen är att ge de yrkesverksamma som ringer vägledning så att de i sin tur kan ge de utsatta så bra stöd och insatser som möjligt. Samtalen ger oss dock också ett underlag för att ta fram viss statistik och analyser kring de utsattas situation och de yrkesverksammas behov.

I vissa ärenden av mer allvarlig karaktär och där det funnits behov av omfattande konsultation, har Nationella kompetensteamet efter överenskommelse med den som ringt erbjudit separata handledningstillfällen.

2020 års ärenden

Nedan följer statistik kring de samtal som inkommit till den nationella stödtelefonen under 2020. Statistiken reflekterar enbart de fall och den information vi får kännedom om genom samtalen och ger inte en fullständig bild av förekomsten och omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige.

Från mitten av mars 2014 till och med december 2020 har den nationella stödtelefonen tagit emot samtal i 4 298 ärenden, rörande 5 151 utsatta individer.

Tabell 1. Antal ärenden och antal utsatta personer per år och totalt

	2014*	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt
Antal ärenden	187	298	455	600	959	1 019	784	4 302
Ärenden/månad i genomsnitt	20	25	38	50	80	85	65	59
Antal utsatta personer	255	443	619	798	1 081	1 054	907	5 157

* Från och med den 13 mars.

Under 2020 har det rört sig om 780 ärenden, vilket är en minskning i förhållande till 2018 och 2019. Av statistiken framgår samtidigt att ett genomsnittligt ärende under 2020 har handlat om något fler individer än vad som var fallet föregående år.

Tabell 2. Antal ärenden/månad under år 2020

År 2020	Antal ärenden
Januari	73
Februari	72
Mars	79
April	41
Maj	63
Juni	53
Juli	34
Augusti	61
September	78
Oktober	72
November	75
December	83
Totalt	784

Den nationella stödtelefonen har haft färre inkommande samtal under tio av årets tolv månader, jämfört med 2019. Undantagen var augusti, då antalet var något högre än året innan, och december, då antalet samtal var det högsta hittills under en decembermånad sedan stödtelefonen inrättades. Störst minskning mot samma period föregående år skedde i april och maj. En analys som ligger nära till hands är att minskningen åtminstone delvis är en följd av den pandemi som präglade året.

Vilka som ringer till stödtelefonen

Fördelningen mellan olika yrkesgrupper är sig någorlunda lik mot tidigare år, där mer än hälften av samtalen kommer från yrkesverksamma inom socialtjänst. Den mest framträdande förändringen är minskningen av samtal från skola samt hälso- och sjukvård. Samtidigt har det skett en viss ökning av samtal från polis och övriga myndigheter. En förklaring till att fler poliser har ringt stödtelefonen kan vara Nationella kompetensteamets medverkan i Barnafriids utbildningar för barnahusverksamheterna (mer om detta under *Stöd till nationella myndigheter*).

Tabell 3. De myndigheter etc som ringt till den nationella stödtelefonen under 2020 (ärendenivå)

	Antal	Andel
Socialtjänst	428	54,6 %
Skola (inkl. förskola: 2)	124	15,8 %
Polis	42	5,4 %
Hälso- och sjukvård (inkl. ungdomsmott.)	28	3,6 %
Övriga myndigheter*	33	4,2 %
Ideella organisationer	32	4,1 %
Utsatta/närstående till utsatta	22	2,8 %
Övriga**	75	9,6 %
Totalt	784	100 %

* till exempel barnahus, resurscentrum, åklagare och länsstyrelse.

** skyddat boende och familjehem, studenter, advokater, journalister och privatpersoner.

Enstaka samtal inkommer även från de utsatta personerna själva. Samtalen handlar då främst om att lyssna, informera dem om deras rätt till stöd och hänvisa vidare till andra aktörer som kan hjälpa.

Samtal har under året inkommit från samtliga län och från minst 57 procent av landets kommuner, en mindre andel än föregående år.

Tabell 4. Regional fördelning av ärenden under 2020 (ärendenivå)

	Antal	Andel
Västra Götaland	142	18,1 %
Skåne	84	10,7 %
Stockholm	67	8,6 %
Östergötland	39	5,0 %
Gävleborg	34	4,3 %
Norrbottn	33	4,2 %
Västernorrland	29	3,7 %
Dalarna	28	3,6 %
Västerbotten	24	3,1 %
Kalmar	23	2,9 %
Kronoberg	21	2,7 %
Södermanland	21	2,7 %
Uppsala	21	2,7 %
Värmland	21	2,7 %
Jönköping	18	2,3 %
Halland	17	2,2 %
Örebro	16	2,0 %
Västmanland	15	1,9 %
Gotland	13	1,7 %
Jämtland	10	1,3 %
Blekinge	8	1,0 %
Okänt	100	12,8 %
Totalt	784	100 %

Andelen samtal från Stockholms respektive Västernorrlands län har ökat mest, jämfört med 2019, följt av Gävleborgs län. Störst minskning av andelen samtal har Västmanlands län, följt av Jönköpings respektive Södermanlands län.

De utsatta och förövarna

Den information som framkommer i samtalen ger också inblick i utsattheten och de som utsätts, liksom våldsutövandet och förövarna.

Av de 901 individer som samtalen har handlat om är 78 procent flickor/kvinnor och 15 procent pojkar/män. I 7 procent av fallen har individens könstillhörighet inte framkommit. Minst 63 procent av individerna var under 18 år vid tiden för samtalet. Oftast framgår åldern mer exakt än så, fördelat enligt tabell 5 nedan.

Tabell 5. De utsattas ålder i ärenden under 2020 (individnivå)

Ålder	Antal	Andel
Under 10 år	93	10,3 %
10–14 år	158	17,4 %
15–17 år	233	25,7 %
18–25 år	156	17,2 %
Över 25 år	44	4,9 %
Oklart*	223	24,6 %
Totalt	907	100 %

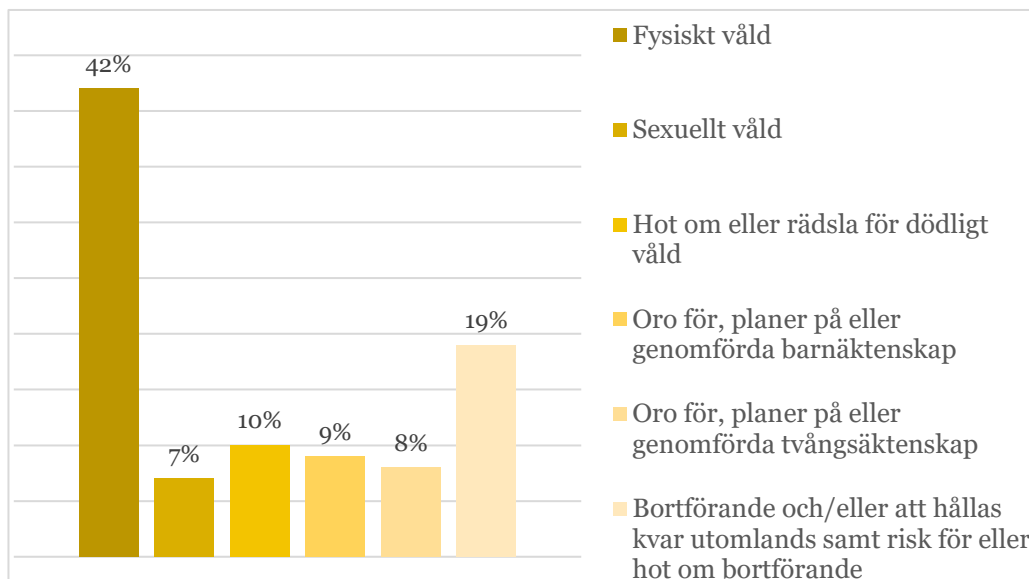
* Inkluderar även fall när det framgår om den utsatta är myndig eller omyndig, men inte en mer exakt ålder.

Många har utsatts av flera olika förövare. Av vad som framkommit i samtalen har minst 75 procent utsatts av sina föräldrar, 20 procent av syskon (vanligtvis bröder) och 19 procent av sin nuvarande eller tidigare partner. I minst 24 procent av fallen var förövarna (även) andra släktingar. Det är inte alltid som den yrkesverksamma har fullständig överblick över samtliga förövare vid tiden för samtalet, och andelarna kan därför antas vara större än vad som redovisas ovan. I cirka 10 procent av fallen har det framkommit att landsmän eller andra personer i omgivningen, som inte tillhör familjen eller släkten, utövar eller är en del i att utöva våldet och/eller kontrollen.

Utöver de individer som samtalen huvudsakligen rört, har ytterligare 433 personer, vars utsatthet är oklar, nämnts i samtalen. Det kan exempelvis handla om syskon eller barn till den utsatta personen. Det är troligt att även många av dem lever i en utsatt situation, men det har inte kunnat klargöras närmare i samtalet.

Utsattheten

Många av de individer som samtalen har kretsat kring har utsatts för flera olika typer av våld och kränkningar. Den allra största delen har varit utsatta för psykiskt våld, kontroll och begränsningar, men de som ringer sätter oftare fokus på de grövre kränkningarna. Följande utsatthet (utöver kontroll, begränsningar och psykiskt våld) har framkommit avseende de individer som varit föremål för samtal till stödtelefonen under 2020:

Misstänkt könsstympning, oro för könsstympning eller konsekvenser av könsstympning förekom i 4 procent av fallen som rörde utsatta flickor/kvinnor.

Andelen individer som är eller riskerar att bli bortförda och/eller kvarhållna utomlands mot sin vilja har ökat avsevärt bland 2020 års samtal till stödtelefonen. Utifrån samtalen har Nationella kompetensteamet under året även sett en faktisk ökning av antalet personer som blivit bortförda och/eller hålls kvar utomlands. Från 75 personer under 2019 till 105 personer som kan urskiljas i 2020 års samtal till stödtelefonen. Det är vanligare än tidigare att flera barn i samma familj förs bort.

Tabell 6. Barn-/tvångsäktenskap, bortförande/hållas kvar utomlands samt könsstympling, åren 2014–2020 (individnivå)

	2014*	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt
Barn-/tvångsäktenskap (oro för, planerade, genomförda)	61	93	119	139	220	204	157	993
- i genomsnitt per månad	6	8	10	12	18	17	13	14
Bortförande/hållas kvar utomlands (oro för, planerat, genomfört)	15	41	62	67	148	164	169	666
- i genomsnitt per månad	2	3	5	6	12	14	14	9
Könsstympling av flickor (oro för, misstanke om, konsekvenser av)	23	52	17	17	59	68	30	266
- i genomsnitt per månad	2	4	1	1	5	6	3	4

* Från och med den 13 mars.

I föregående årsrapport³ synliggjorde vi även hur stor andel av de utsatta individerna som varit föremål för samtal till stödtelefonen under 2019, som varit placerade, var under placering eller som skulle placeras. Utifrån vad som framgår av årets samtal är mönstret i det närmaste samma som förra året:

Tabell 7. Andel av de individer som aktualiserats i samtal till stödtelefonen, som vid tiden för samtalet var under placering, skulle placeras eller tidigare varit placerade.

	2019	2020
Under placering	30,2 %	30,8 %
Ska placeras	6,6 %	4,3 %
Tidigare placerad	5,6 %	6,9 %
Totalt	42,4 %	42,0 %

OBS! Flera utsatta personer i kategorierna Under placering och Ska placeras kan även ha varit placerade tidigare. För att samma person inte ska räknas flera gånger har de enbart räknats in i den tidsmässigt mest aktuella kategorin.

Något som också med tydlighet framkommer är att det inte är ovanligt att de som tidigare varit placerade åter blir aktuella hos socialtjänsten. Ett vanligt scenario i dessa fall är att det rör sig om barn vars tidigare placeringen avbrutits efter en förhållandevis kort tid, men där det blir uppenbart att varken den utsatta eller familjen fått tillräckliga och adekvata insatser för att en hemflytt kan anses vara lämplig. Efter en tid blir då hemsituationen återigen ohållbar för barnet, och en ny skyddsplacering blir nödvändig.

³ Länsstyrelsen Östergötland, Årsrapport 2019. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2019, Rapport 2020:10

Samtal till stödtelefonen

Nationella kompetensteamet har under året noterat en kraftig nedgång i antalet samtal till stödtelefonen. Vi kan inte med säkerhet säga att detta är kopplat till pandemin, men noterar att nedgången sammanfaller med en unik period för vår och många andras verksamheter. De som svarar i telefonen har inte noterat att samtalen i sig har ändrat karaktär och de som ringer har i liten utsträckning kopplat den utsatthet de beskriver till situationen kring pandemin.

Liksom många andra konstaterar Nationella kompetensteamet att det finns stora lokala variationer även kring hur pandemin har påverkat arbetet och till exempel inflödet av orosanmälningar. Socialstyrelsens rapport om effekter av Covid-19 på antalet orosanmälningar visar exempelvis att vissa kommuner har fått in färre anmälningar medan andra upplever en ökning.⁴

Mot bakgrund av den tydliga minskningen av antalet samtal till den nationella stödtelefonen får vi återigen anledning att analysera vilka samtal det är som inte inkommer och framför allt vilka som inte ringer.

Som framgår av tidigare årsrapporter och som gäller även för årets samtal, rör de allra flesta ärenden som inkommer till stödtelefonen personer som är utsatta för psykiskt och fysiskt våld. Den yrkesverksamma kan ringa i olika faser av ett ärende, men nästan alltid handlar det om ett mer eller mindre akut ärende där någon redan lever i utsatthet.

Sällan eller aldrig gäller det frågor eller situationer rörande förebyggande insatser eller långsiktigt stöd. Att de flesta samtalen kommer i ett förhållandevis akut skede och i fall av stor utsatthet, påverkar också vilka åtgärder som är aktuella och lämpliga. Olika typer av förebyggande åtgärder kan inte vidtas i dessa fall, mer än för att förebygga fortsatt utsatthet, utan fokus måste ligga på skyddande och stödjande insatser.

När det gäller vilka yrkesgrupper som Nationella kompetensteamet bedömer är underrepresenterade bland de som ringer, sticker framför allt förskola ut. De ärenden som inkommer till stödtelefonen som initialt har uppmärksammats av förskolepersonal är något fler än vad som framgår av statistiken. Det kan exempelvis vara så att förskolan har kontaktat socialtjänsten, som i sin tur kontaktar stödtelefonen i ärendet. Dock rör det sig om ett i sammanhanget mycket litet antal, givet att förskolan rimligen inhyser många barn som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstypning av flickor. En förklaring till att andelen samtal från skola (inklusive förskola) dessutom har minskat under året kan vara att vissa kommuner uppger att de under pandemin har fått in färre anmälningar från förskola och gymnasieskola.⁵

Även personal inom hälso- och sjukvård ringer i liten utsträckning till stödtelefonen, i förhållande till hur många personer som är utsatta eller riskerar att utsättas som de kan förväntas träffa i sin verksamhet. Under året har vi sett exempel på hur besök hos hälso- och sjukvården kan vara en utsatt persons enda möjlighet att lämna hemmet och undkomma övervakning. Hälso- och sjukvårdspersonalens roll och möjligheter i dessa sammanhang kan därför inte överskattas.

⁴ Socialstyrelsen, *Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten*, Art.nr: 2021-1-7155, sid. 3

⁵ Socialstyrelsen, *Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten*, Art.nr: 2021-1-7155, sid. 6

Webbaserat stöd för yrkesverksamma

Webbplatsen www.hedersförtryck.se vänder sig huvudsakligen till yrkesverksamma, men innehåller även information om vart den som är utsatt kan vända sig för att få stöd och hjälp. Webbplatsen har i december 2020 uppdaterats och återinförts under länsstyrelsens domän, efter att tidigare drivits som en fristående webbplats. Den nya versionen av webbplatsen introducerades i samband med lanseringen av en myndighetsgemensam kampanj som hänvisade till www.hedersförtryck.se (mer information om kampanjen finner du under *Stöd till nationella myndigheter – Samverkan, fortbildning och metodutveckling* nedan). Inlägg kopplade till nämnda myndighetsgemensamma kampanj har via Nationella kompetensteamets sociala medier nått cirka 8 600 personer.

Webbplatsen har under 2020 haft sammanlagt 190 892 sidvisningar, varav 156 229 unika. Det är en minskning med cirka 14% från föregående år. De lägre besökssiffrorna kan delvis förklaras av att antalet besökare inte registrerades under en period i samband med uppdatering av webbplatsen. Något som också kan ha påverkat övrig webbstatistik.

De mest besökta sidorna under 2020 (förutom startsidan) var:

1. Webbutbildning om hedersrelaterat våld och förtryck (10 767 sidvisningar)
2. Hedersförtryck (6 337 sidvisningar)
3. Vad är hedersrelaterat våld och förtryck? (6 334 sidvisningar)
4. Publikationer (6 305 sidvisningar)
5. Är du utsatt? (4 590 visningar)

De mest beställda tryckta materialen under 2020 var:

1. Kontaktkort nationella kompetensteamet (3 244 ex.)
2. Vi måste våga se (1 205 ex.)
En informationsfolder om könsstämpning av flickor och kvinnor.
3. Du är född till att göra skillnad (630 ex.)
En empowermentbok om ungas uppbrottsprocess.

På Nationella kompetensteamets sociala medier marknadsfördes under våren 2020 kampanjen *Saknad*. Denna kampanj belyser skyldigheter och möjligheter när en elev saknas vid skolstart. Totalt har kampanjfilmen under 2020 nått ca 69 000 personer.

Youtubekanalerna Hedersförtryck har under året ökat till 333 prenumeranter och hade 16 700 visningar, på sammanlagt 2 100 timmar. De populäraste videorna var:

1. Könsstämpning av flickor och kvinnor – en informationsfilm för yrkesverksamma (5 962 visningar)
2. Gift mot sin vilja – en informationsfilm för barn och unga (3 698 visningar)
3. Gift mot sin vilja – en informationsfilm för yrkesverksamma (1 448 visningar)

En sökning avseende helåret 2020 på artiklar där Nationella kompetensteamet nämns gav 201 träffar i mediearkivet, varav 91 artiklar var i tryckt format.

Annat stöd till yrkesverksamma

Utöver den hjälp som erbjuds enskilda yrkesverksamma genom stödtelefonen och det webbaserade stödet, bistår Nationella kompetensteamet även med andra typer av stöd till yrkesverksamma, exempelvis genom utbildningar, kunskapsstöd och andra kompetenshöjande åtgärder.

Utbildningsinsatser

Som en del i stödet till länsstyrelser, nationella myndigheter och enskilda yrkesverksamma har Nationella kompetensteamet under året genomfört drygt 70 utbildningsinsatser, som har nått ut till mer än 7 300 personer. Som en konsekvens av pandemin ställdes många av vårens och sommarens utbildningsinsatser in. Därefter har utbildningar huvudsakligen genomförts digitalt. En fördel med detta har varit att det gett en ökad tillgänglighet och flera utbildningar har därför nått ut till fler yrkesverksamma än väntat.

Genomförandet har i många fall skett i nära samarbete med länsstyrelserna. Samverkan kring utbildningsinsatser under 2020 har skett med 126 av landets 21 länsstyrelser, där resurscentraläven⁷ har varit prioriterade. Målgruppen för insatserna har varierat, men yrkesverksamma som möter de utsatta inom skola, socialtjänst, polis och hälso- och sjukvård har varit prioriterade, likaså strateger och regionala resursteam. Nationella kompetensteamet har strävat efter att i möjligaste mån även nå ansvariga chefer och politiker.

Nationella kompetensteamet har under 2020 även genomfört utbildningsinsatser för Polismyndigheten, Södertörns tingsrätt, Sveriges kommuner och regioner, Nationella nätverket för samordningsförbund, Allmänna Barnhuset, Linneuniversitetet, Linköpings universitet, Lunds universitet samt Malmö universitet. Även organisationer såsom Varken hora eller kuvad, Rädda Barnen, Glöm aldrig Pela och Fadime, Zonta, Freezonen, Tjejers rätt i samhället, Unizon och Läkare i världen har varit föremål för kompetenshöjande insatser under året.

Det finns fortsatt ett stort behov av och efterfrågan på kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor samt information om Nationella kompetensteamets arbete och uppdrag. Merparten av de genomförda insatserna har varit fördjupande, samt lyft särskilt utsatta målgrupper, utvecklingsarbete och samverkan. Även de lagskärpningar på området som trädde i kraft 1 juli 2020 har varit ett vanligt förekommande ämne.

Utvärdering av insatserna visar att majoriteten av deltagarna är nöjda. De uppger att de har fått ny kunskap, bland annat när det gäller de som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare att insatsen har lett till ökad samverkan samt ökad kunskap om praktiska verktyg och metoder. I utvärderingarna framkommer också att yrkesverksamma efterfrågar mer kunskap kring hur de kan arbeta vidare efter att ha identifierat ett ärende.

⁶ Dalarnas län, Jönköpings län, Kronobergs län, Norrbottens län, Stockholms län, Uppsala län, Värmlands län, Västerbottens län, Västmanlands län, Västra Götalands län, Örebro län samt Östergötlands län.

⁷ Läs mer om resurscentrauppdraget under *Nationell samordning resurscentra*.

Under 2020 har Nationella kompetensteamet arbetat vidare med att systematisera och utveckla arbetet med utbildningsinsatser, i syfte att arbeta än mer strategiskt och långsiktigt. Efterfrågan på utbildningar är stor och i urval samt utformning utgår Nationella kompetensteamet från strategiska målgrupper och aktörer, hur insatsen knyter an till det ordinarie arbetet, antal deltagare och vad vi vet om de utsatta situation och behov. Även till exempel tidigare kompetenshöjande insatser, erfarenheter av arbete med målgruppen i länet, samverkan i individärenden och på generell nivå samt politisk förankring är underlag som efterfrågas inför bedömning av om en insats ska prioriteras och hur den i så fall ska utformas. Förfrågningar från kommunal nivå hänvisas i regel vidare till respektive länsstyrelse.

Utvecklingsarbetet med utbildningsinsatserna kommer att fortsätta under 2021, för att möjliggöra proaktiva och hållbara insatser.

Kompetenssatsning kring könsstympling

Nationella kompetensteamet har identifierat ett behov av att stärka rättskedjan i fall där flickor och kvinnor har utsatts för könsstympling. Detta bland annat mot bakgrund av den stora diskrepansen mellan antalet fall av könsstympling som har identifierats i olika rapporter och kartläggningars och de enstaka fällande domar som finns sedan könsstympling förbjöds i Sverige 1982.

En del i detta kan vara ett behov av att öka den praktiska kunskapen hos läkare som genomför kroppsundersökningar vid misstänkta brott mot barn. Nationella kompetensteamet har därför under året initierat kontakt med de barnskyddsteam som finns inom åtta regioner runtom i landet. Detta då de redan har värdefull erfarenhet av att möta och undersöka barn vid misstanke om brott, såsom sexuella övergrepp. Kontakt har tagits och samverkan skett även med Barnafrid, Rättsmedicinalverket och Amelmottagningen.

Under planering av insatsen inbjöds Nationella kompetensteamet tillsammans med Barnafrid, att medverka vid ett möte med Barnläkarförningens delförening för barn som far illa, där representanter för flera barnskyddsteam ingår, för att presentera kompetensteamets arbete samt idén med kompetenssatsningen.

I nästa steg togs ett informationsbrev fram i dialog med ovan nämnda samverkanspartner och skickades därefter till landets samtliga barnskyddsteam för att förklara syftet med insatsen, utvärdera intresset hos dem att delta och bjuda in till ett första möte.

I november genomfördes mötet, med deltagande från sex olika barnskyddsteam, varav två var från samma region. Även Amelmottagningen och Rättsmedicinalverket medverkade och berättade om arbetet med könsstympade flickor och kvinnor samt utfärdande av rättsintyg i dessa fall. Under mötet fördes diskussioner kring barnskyddsteamens arbete med och erfarenheter av att möta och undersöka flickor som misstänks vara utsatta för könsstympling, samt utmaningar och utvecklingsområden kopplat till detta. I diskussionerna lyftes bland annat att det handlar om "sällanfall", men att det är viktigt att få kompetens kring könsstympling på fler ställen i landet. Det framfördes att alla sjukhus behöver program kring hur dessa fall ska hanteras, men att det också bör ske en utveckling av fler specialiserade mottagningar som är utspridda över landet. Vidare konstaterades att det är viktigt att

8 Se t.ex. Socialstyrelsen, *Inventering av vård för kvinnor och flickor som varit utsatta för könsstympling. Delrapport 1, 2020-3-6632*, samt Socialstyrelsen, *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympling. En uppskattning av antalet, 2015-1-32*.

öka kompetensen kring könsstympling inom olika verksamheter i sjukvården som kan möta den utsatta målgruppen, såsom ungdomsmottagning, barnavårdscentral, barnakut, kvinnoklinik och primärvård.

Utveckling av utbildningsmaterial m.m.

Som nämns ovan har www.hedersförtryck.se omarbetats under året, inklusive den yrkesanpassade informationen och vägledningen till yrkesverksamma. Utöver detta har även tidigare framtaget material som *Metodstöd för samverkan*, handboken *Hedersrelaterat våld och förtryck* samt *Våga stå kvar* reviderats och uppdaterats.

Informationsmaterial om ny lagstiftning

I slutet av maj 2020 beslutade riksdagen om införande av ett barnnäktenskapsbrott, möjlighet till utreseförbud samt en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv. Inför det att den skärpta lagstiftningen skulle träda i kraft 1 juli 2020 tog Nationella kompetensteamet fram affischer med information till yrkesverksamma, barn och unga respektive vårdnadshavare. Affischerna, som finns för digital spridning eller utskrift, spreds via Nationella kompetensteamets webbplats, sociala medier och olika nätverk.

Information till asylsökande barn

I ett tillägg till 2019 års regleringsbrev fick Nationella kompetensteamet i uppdrag att informera asylsökande barn om deras rättigheter¹⁰. Arbetet med detta redovisades mer ingående i föregående årsrapport, men arbetet har delvis fortgått även under 2020.

Arbetet med att omarbeta, översätta och dubba filmen ”Det är mitt liv”¹¹ har avslutats och en spridningskampanj är igång. Filmen finns tillgänglig på sammanlagt tio olika språk¹² och kan med fördel användas av yrkesverksamma, som stöd i arbetet med att informera asylsökande barn om deras rättigheter och vart de kan vända sig för att få hjälp och stöd. Även Migrationsverket länkar till filmen på sin webbplats.

Rapporten *Det är mitt liv - Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner* som legat till grund för att informationsfilmen togs fram, har översatts till engelska för att möjliggöra större spridning.

Migrationsverkets webbutbildning

Migrationsverket lanserade 2016 en webbutbildning om hedersrelaterat våld och förtryck som hade tagits fram med hjälp av projektmedel från Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag. Webbutbildning har sedan dess även funnits tillgänglig (i en nedkortad version) på www.hedersförtryck.se.

Migrationsverket har under det gångna året, i samverkan med Nationella kompetensteamet, uppdaterat webbutbildning bland annat med information om den nya lagstiftningen.

Menar vi allvar med att alla barn ska ha samma rättigheter och lika värde? Då behöver alla veta det här.

Den 1 juli 2020 träder ny lagstiftning i kraft om:

- Barnnäktenskapsbrott
- Utreseförbud

Lagar är viktiga och det är samhällets ansvar att de efterföljs. De nya lagstiftningarna ger barn större skydd än inte utöstar för äktenskap, äktenskapliknande förhållanden eller könsstympning. Alla barn och unga ska ges samma möjligheter att forma och bestämma över sina liv. Det är vuxnas ansvar att utöppa de nya lagstiftningarna för att skydda barn och stå upp för alla barns rätt att vara barn!

Barnnäktenskapsbrott

Det nya straffska stycket mot barnnäktenskap innebär att vuxna inte får förneka eller tillåta ett barn att ingå ett äktenskap eller äktenskapliknande förhållande. Det är ett allvarigt brott som kan ge upp till fyra års fängelse.

Det är utreseförbudets ansvar att förhindra att barn ingår äktenskap. Med den nya lagen stärks barnskyddet. Man får inte utreseförbud från barnet och tillägg skydd på utreseförbudens ansvar att skydda ett barn från äktenskap.

Även den som gifter sig med ett barn kan straffas och i vissa fall även exempelvis vigselföräntaren berörande på vilken roll denne haft.

Utreseförbud

Om det finns en påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapliknande förhållande eller könsstympas kan socialstyrelsen erbjuda ett utreseförbud för förvaltningsrätten. Om det är brådskande kan socialstyrelsen besluta om omedelbart utreseförbud.

Utreseförbudet regleras i lagen med särskilda bestämmelser om våld av unga (1999:52). Den som förs ut eller lämnar landet med ett utreseförbud kan straffas. Straffet är fängelse i högst två år och även förvaltningsrätten kan straffas.

Möjligheten att meddela utreseförbud är inte beroende av om möjligheten till frivilliga insatser först har utöppats av socialstyrelsen.

Vill du veta mer om hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, äktenskapliknande förhållanden och könsstympning av kvinnor och flickor – och vad du kan göra för att förhindra det, så är du välkommen till www.hedersförtryck.se eller ring Nationella kompetensteamets rikslinje: 070-223 97 60. För äldre och vuxna.

NATIONELLA KOMPETENSTEAMET
Länshögskolan i Linköping

HEDERS FÖRTRYCK SE

9 Informationsmaterial om barnnäktenskapsbrott och utreseförbud - Hedersförtryck (hedersfortryck.se)

10 Regeringsbeslut 2019-06-27, A2019/01278/JÄM A2019/01202/SV (delvis)

11 *Det är mitt liv – om våld mot barn som inte får bestämma över sitt eget liv* - YouTube, som tagits fram utifrån rapporten med samma namn: *Det är mitt liv!* - Stiftelsen Allmänna Barnhuset (allmannabarnhuset.se).

12 *Det är mitt liv - informationsfilm om våld mot barn som inte får bestämma över sitt eget liv (10 språk)* - Hedersförtryck (hedersfortryck.se)

Webbutbildning för hälso- och sjukvård

Regionerna i Blekinge, Jönköping, Sörmland, Värmland, Örebro och Östergötland har anlitat ett produktionsbolag¹³ för att ta fram en webbaserad grundutbildning om hedersrelaterat våld och förtryck. Produktionsbolaget har kontaktat Nationella kompetensteamet för att efterfråga våra synpunkter. Då Nationella kompetensteamet ser hälso- och sjukvårdspersonal som en viktig målgrupp som varit föremål för mycket begränsade utbildningsinsatser, har det varit viktigt att komma med medskick under framtagandet av utbildningen för att i möjligaste mån bidra till god kvalitet på innehållet. Synpunkter har lämnats rörande exempelvis anmälningsplikten avseende barn som far illa, att våga ställa frågor, oskuldsnormen och andra begränsningar samt annat som är särskilt relevant för hälso- och sjukvårdspersonal att veta när det gäller utsattheten för hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstämpning av flickor och kvinnor.

¹³ Amphi Produktion AB

Stöd till nationella myndigheter

Inom ramen för uppdraget bistår Nationella kompetensteamet andra myndigheter i deras uppdrag och för att frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck även ska tas in i verksamheter som inte har ett direkt uppdrag på området. Ytterligare en viktig del i stödet är att informera om olika myndigheters uppdrag samt uppmuntra och bidra till samverkan myndigheter emellan.

Det nationella myndighetsnätverket

Myndighetsnätverket, som bildades 2011, har med åren vuxit till att omfatta allt fler aktörer. Under 2020 har nätverket bestått av 27 myndigheter¹⁴ och har haft två digitala möten. Även Delegationen mot segregation, Kronofogden och Skolinspektionen har kontaktat Nationella kompetensteamet med önskemål om att få ingå i nätverket, men har ännu inte deltagit vid något möte.

Syftet med nätverket är att utbyta information och erfarenheter samt bidra till att myndigheter samordnar insatser och samverkar med varandra i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Årets möten har förutom redogörelser för vad som är på gång på området inom respektive myndighet, ägnats åt presentationer och diskussioner kring exempelvis den nationella kartläggningen om bortförda personer i hederskontext samt lagskärpningarna kring barnäktenskapsbrott, utreseförbud och brott med hedersmotiv. Ytterligare inslag har varit en presentation av Nationellt centrum för kvinnofrids regeringsuppdrag om att utveckla, driva och stärka Kvinnofridslinjen.

Nätverket fungerar väl på så sätt att myndigheterna får insyn i varandras arbetet, vilket är en god utgångspunkt för samverkan och synergieffekter mellan olika uppdrag. Samtidigt ser Nationella kompetensteamet över behovet av att anpassa upplägget, bland annat utifrån deltagande myndigheters behov och önskemål exempelvis när det gäller hur mycket utrymme som lämnas till diskussion och samverkan i förhållande till informationspunkter.

Samverkan, fortbildning och metodutveckling

Nedan nämns några av de insatser och myndigheter där mer omfattande samverkan funnits under året. Kontakt och samverkan har dock även skett med andra nationella myndigheter, inom ramen för myndighetsnätverket och genom andra möten och kontakter.

¹⁴ Arbetsförmedlingen, Barnafrid (Linköpings universitet), Brottsoffermyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Kriminalvården, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Migrationsverket, Myndigheten för stöd till trossamfund, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationellt centrum för kvinnofrid (Uppsala universitet), Polisen, Skolverket, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Sveriges kommuner och regioner, Utrikesdepartementet och Åklagarmyndigheten. Även Barnombudsmannen, Center mot våldsbejakande extremism (Brottsförebyggande rådet), Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Skatteverket ingår i nätverket men har inte närvarat vid något av 2020 års möten.

Arbetsförmedlingen

Inom ramen för det myndighetsgemensamma uppdraget om att verka för ökad upptäckt av våld¹⁵ har Nationella kompetensteamet under 2020 medverkat i Arbetsförmedlingens informationsfilmer¹⁶ för att prata om hedersrelaterat våld och förtryck kopplat till Arbetsförmedlingens verksamhet. I samband med detta har Nationella kompetensteamet även lämnat synpunkter på myndighetens handläggarstöd på området.

Vidare har yrkesverksamma inom Arbetsförmedlingen nåtts genom en webbkonferens anordnad av Nationella nätverket för samordningsförbund, där Nationella kompetensteamet föreläste om hedersrelaterat våld och förtryck samt lagstiftning på området.

Barnafrid

Nationella kompetensteamet har under året haft ett nära samarbete med Barnafrid och bistått med underlag till och medverkan i utbildningen Basprogram om våld mot barn¹⁷ samt deltagit i framtagandet av en handbok för barnahusen om hedersrelaterat våld och förtryck.

Inom ramen för Barnafrids (Linköpings universitet) uppdrag att stärka barnahusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck, har Nationella kompetensteamet medverkat i en inledande nationell konferens, med 462 deltagare från nästan samtliga barnahus. Dessutom har Nationella kompetensteamet genomfört sju tvådagarsutbildningar runt om i landet (Växjö, Borås, Malmö, Nyköping, Stockholm, Sundsvall och Västerås), i samarbete med och arrangerat av Barnafrid. Målgrupp för satsningen var yrkesverksamma, företrädesvis samordnare vid barnahus, i olika delar av landet.

Innehållsmässigt har fokus legat på hedersrelaterat våld och förtryck, dess konsekvenser och vilka lagar och konventioner som styr arbetet, liksom vikten av upparbetade rutiner och välfungerande samverkan. Under den andra dagen då enbart samordnare på barnahus deltog, presenterades och diskuterades ett konkret fall.

Under utbildningsinsatsen har Nationella kompetensteamet noterat stora variationer över landet när det gäller förekomsten av kunskap, samverkan och rutiner. Från några håll upplever man sig ha relativt god teoretisk kunskap, men mindre säker på hur man rent praktiskt ska agera. Några av barnahussamordnarna har framfört önskemål om återkoppling kring olika ärendens vidare handläggning efter det att ärendet hade varit föremål för samråd. Detta för att få veta om de vidtagna åtgärderna från barnahusens sida har varit tillräckliga, adekvata och givit önskad effekt.

Sammantaget kan noteras att barnahusen och övriga aktörer har välkomnat utbildningsinsatser avseende hedersrelaterat våld och förtryck och tycks måna om att skaffa sig adekvat kunskap. I samband med utbildningsdagarna har ett flertal samtal inkommit från såväl barnahussamordnare som utredande poliser i behov av hjälp och stöd i pågående utredningar. Utifrån dessa samtal förefaller kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck ha varit mycket god, på vissa håll. Det har dock uttryckts en frustration över bristande kunskap hos nästa myndighet som tagit vid och de konsekvenser det fått för ärendet och den utsatta.

¹⁵ Uppdrag till Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket och Socialstyrelsen, Regeringsbeslut 2019-08-29, S2019/01517/JÅM

¹⁶ [Arbetsförmedlingen | Externa utbildningar \(arbetsformedlingen.se\)](#)

¹⁷ Utbildningen har tagits fram inom ramen för regeringsuppdraget avseende kompetensutveckling i psykiatrisk traumavård för anställda i barn- och ungdomspsykiatri, Regeringsbeslut 2018-04-12 S2018/02371/FS (delvis)

Några slutsatser som Nationella kompetensteamet har dragit utifrån vad som framkommit under insatsen:

- Utbildning inom hedersrelaterat våld och förtryck behöver ha ett praktiskt anslag, bidra till att utveckla en helhetssyn på denna typ av ärenden och på så sätt betona vikten både av den egna insatsen och dess relevans för samverkan med andra ansvariga aktörer.
- Det måste till ett mycket större mått av informationsutbyte mellan myndigheter i dessa ärenden.
- Särskilt utsedda kontaktpersoner inom Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten behöver bli mer kända, såväl inom den egna myndigheten som hos samverkansparter. Mandatet för Polisens kontaktpersoner att antingen vägleda i dessa ärenden eller arbeta praktiskt med dem, behöver också klargöras.
- God kännedom om vilka skyddade boenden som kan erbjuda rätt stöd och skydd är nödvändigt utifrån den utsattas behov och också för att den utsatta personen ska orka ta sig igenom en eventuell rättsprocess.
- Målsägandebiträden/särskilda företrädare med god kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck kan vara av helt avgörande betydelse för ett ärendes utgång, att målgruppens rättigheter tillvaratas och att målsägandens behov av stöd under processen tillgodoses.

Se Barnafriids slutrapport¹⁸ för mer information om uppdraget och dess genomförande.

Jämställdhetsmyndigheten

Samverkan mellan Nationella kompetensteamet och Jämställdhetsmyndigheten rör sig såväl kring specifika uppdrag som på mer allmän nivå avseende respektive myndighets uppdrag och insatser kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Allmänna avstämningar har genomförts i genomsnitt varannan eller var tredje månad under 2020. Utöver det har gemensamma möten ordnats om arbete inom hälso- och sjukvården och med utredningen om barnets bästa vid upphörande av LVU.

Nationella kompetensteamet har därutöver deltagit i möten rörande följande uppdrag:

- Uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.¹⁹
- Uppdrag angående effektiva arbetssätt och metoder för informationsspridning gällande könsstymning av flickor och kvinnor.²⁰
- Uppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. 2019–2021.²¹
- Uppdrag att verka för kännedom om Europarådets rekommendationer avseende Sveriges efterlevnad av Istanbulkonventionen.²²

¹⁸ Barnafrid, *Slutrapport av uppdrag om att stärka Barnhusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck*, Linköpings universitet 2021

¹⁹ Regeringsbeslut 2018-03-15, S2018/01831/JÄM

²⁰ Regeringsbeslut 2018-06-28, S2018/03926/JÄM

²¹ Regeringsbeslut 2019-08-29, S2019/01517/JÄM

²² Regeringsbeslut 2019-12-19, A2019/02321/JÄM A2019 /02286/SV (delvis)

- Uppdrag att kartlägga hur uppgifter om våld eller andra övergrepp beaktas i mål om vårdnad, boende och umgänge.²³
- Uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser.²⁴
- Uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser.²⁵

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Nationella kompetensteamet har under året samverkat med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) inom ramen för deras uppdrag att stödja aktörer som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar²⁶. Utöver ett inledande möte har Nationella kompetensteamet deltagit vid två dialogmöten kring preventiva insatser respektive riskfaktorer till exempel när det gäller utrikes födda och de som lever i segregerade områden. I mötena och i skriftliga kommentarer kring MUCF:s förslag har Nationella kompetensteamet särskilt framhållit vikten av att uppmärksamma och utforma åtgärdsförslag kring särskilt sårbara grupper inom området, såsom utlandsfödda personer och personer med funktionsnedsättningar²⁷. Nationella kompetensteamet har även betonat en möjlig koppling till flickors och kvinnors utsatthet för barnnäktenskap och tvångsäktenskap, som kan hålla dem ifrån arbete och studier.

Nationella kompetensteamet har vidare deltagit i möten kring följande:

- Uppdrag att utreda hinder och möjligheter för unga utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet.²⁸
- Uppdrag att kartlägga och sammanställa kunskap om unga hbtq-personers utsatthet för s.k. omvändelseterapi.²⁹
- HBTQI-strategisk samverkan.

Nationella kompetensteamet har, i samverkan med Jämställdhetsmyndigheten, lämnat synpunkter och förändringsförslag till MUCF avseende den webbaserade utbildningen ”Rätt att veta”³⁰. Synpunkterna handlade i huvudsak om en önskan om mer information och större tydlighet kring barns och ungas rättigheter i förhållande till äktenskap och familjebildning liksom rätten att skyddas från våld, samt lagstiftning kopplat till detta.

²³ Regeringsbeslut 2020-05-07, A2020/01054/JÄM

²⁴ Regeringsbeslut 2020-06-25, A2020/01468/JÄM

²⁵ Regeringsbeslut 2020-06-26, A2020/01468/JÄM

²⁶ Regeringsbeslut 2018-03-03, U2017/04044/UF (delvis) U2018/00951/UF

²⁷ Som identifieras t.ex. i Fortes rapport *Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt, 2020*

²⁸ Regeringsbeslut 2019-12-19, Ku2019/01637/CSM Ku2019/01827/CSM Ku2019/02020/LS (delvis)

²⁹ Regeringsbeslut 2020-07-30, A2020/01669/MRB

³⁰ Som tagits fram utifrån uppdrag angående förstärkta informationsinsatser rörande hälsa, sexualitet och jämställdhet riktade till unga nyanlända och unga asylsökande, Regeringsbeslut 2018-07-19 S2017/02759/JÄM

Myndighetsgemensam kampanj

Nationella kompetensteamet har medverkat i framtagande och spridning av den myndighetsgemensamma kampanjen *Du har rätt*. Samverkan initierades av Utrikesdepartementet, och även Jämställdhetsmyndigheten, Skolverket, Socialstyrelsen och Polismyndigheten har deltagit.

Den gemensamma kampanjen mot hedersrelaterat våld och förtryck lanserades i december 2020 och spreds via sociala medier samt i kollektivtrafiken i Stockholm, Göteborg och Malmö. Kampanjen riktade sig till personer som är eller riskerar att utsättas och till yrkesverksamma som kan komma i kontakt med dem. Kampanjens budskap var *Du har rätt* (till de utsatta) och *Du gör rätt* (till yrkesverksamma). Hänvisning skedde till www.hedersförtryck.se, och information om var utsatta kan få stöd och råd gavs en särskilt framträdande plats på webbplatsen under kampanjperioden.

Polismyndigheten

Nationella kompetensteamet har slutfört den utbildningssatsning för förundersökningsledare som inleddes 2019. Totalt har cirka 600 personer deltagit vid de olika utbildningstillfällena. Endast ungefär en femtedel av deltagarna svarade på utvärderingen av utbildningen, men bland dem uppgav 98 procent att de fått ökad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och lika stor andel att innehållet var relevant för deras yrkesroll. Utvärderingen visade också att det finns ytterligare behov av utbildning och många framhöll att alla poliser, inte minst de i yttre tjänst, skulle behöva delta i liknande satsningar.

På förfrågan från Nationella operativa avdelningen har Nationella kompetensteamet träffat en grupp poliser som utbildas till den nyinrättade rollen som Family Liason Officer (FLO). FLO:s (efter den engelska förlagan) ska vara sambandspersoner för familjen till/kretsen kring en person som fallit offer för grovt våld eller mord. Syftet är att samla information till förundersökningen, skapa relation till offrets familj och hålla dem informerade. Önskemålet var att gruppen skulle få höjd kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck, utifrån rollen som FLO. Vid utbildningstillfället förmedlade Nationella kompetensteamet kunskap kring den kontext där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer och betonade särskilt de risker som kan finnas med FLO-modellen i hedersrelaterade ärenden, eftersom det då är familjen/kollektivet runt offret som är förövarna och/eller sanktionerar brottet. Att då ge dem en inblick i utredningen skulle kunna få förödande konsekvenser.

Vidare har Nationella kompetensteamet hållit i grundläggande utbildning på polisutbildningen vid Linnéuniversitetet respektive Malmö universitet, samt för nya representanter i Polisens nationella kompetensnätverk.

I samband med införande av lagstiftning om utreseförbud, barnnäktenskapsbrott, och hedersmotiv som straffskärpningsgrund initierade Nationella kompetensteamet ett informationsutbyte med Polisen i syfte att säkerställa att korrekt information om lagstiftningen finns tillgänglig samt för att identifiera eventuella brister i samband med implementering av lagstiftningen.

Socialstyrelsen

Omfattande arbete har under året lagts ned på att bistå Socialstyrelsen i deras uppdrag kring en fördjupad fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive könsstymning av flickor och kvinnor³¹. Nationella kompetensteamet har bidragit både kring uppbyggnad och innehåll, fallbeskrivningar kring såväl socialtjänst som hälso- och sjukvård, handlings- och åtgärdsalternativ samt lagstiftning, föreskrifter och kunskapsstöd kopplat till detta.

Nationella kompetensteamet har även lämnat skriftlig och muntlig återkoppling kring ett uppdaterat utkast på bedömningsstöd för upptäckt, risk och stödbehov avseende utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, inom ramen för Socialstyrelsens uppdrag³² på området.

Dessutom har Nationella kompetensteamet under året haft kontakt med och deltagit på möten hos Socialstyrelsen rörande:

- Uppdrag kring ett nationellt kunskapscentrum om ensamkommande barn och unga.³³
- Ändrat uppdrag om öppna insatser utan samtycke.³⁴
- Meddelandebud om utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m.³⁵

Avstämning har därutöver skett bland annat kring specifika, juridiska frågor som uppkommit vid rådgivning till yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård.

³¹ Regeringsbeslut 2018-06-07, S2018/03516/JÄM

³² Regeringsbeslut 2018-06-07, S2018/03516/JÄM

³³ Regeringsbeslut 2017-03-23, S2017/01863/FST

³⁴ Regeringsbeslut 2019-11-14, S2019/04727/FST

³⁵ [Utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m. – Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet \(socialstyrelsen.se\)](#)

Stöd till länsstyrelser

Inom ramen för det nationella uppdraget bistår Nationella kompetensteamet även länsstyrelser runtom i landet i utveckling av insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling av flickor och kvinnor. Under november och december 2020 genomfördes intervjuer med en eller flera person(er) på varje länsstyrelse som ansvarar för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inom ramen för uppdraget att stödja genomförande och uppföljning av regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Detta i syfte att få en samlad bild av utvecklingen av arbetet på området och verksamheter som kan möta utsatta gruppers behov i varje län.

Länsstyrelsernas nätverk

Nätverket, som består av den person eller de personer som arbetar med det regionala uppdraget om att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, används för informations- och erfarenhetsutbyte, samverkan och samordning.

Nationella kompetensteamet har under året anordnat en digital heldagsträff på temat hedersrelaterat våld och förtryck, med fokus på arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor samt lagskärpningarna som trädde i kraft den 1 juli 2020. Under dagen fick bland annat Kompetenscentrum om våld i nära relationer, Västra Götalandsregionen, presentera sitt arbete med medicinska riktlinjer kring hedersrelaterat våld och förtryck. Preliminära resultat från den ovan nämnda behovsinventeringen presenterades och deltagarna fick möjlighet att gruppvis reflektera över resultaten. Att döma av utvärderingen av dagen var innehållet uppskattat.

Inom nätverket finns flera arbetsgrupper, där Nationella kompetensteamet finns representerade såväl i samordningsgruppen som i arbetsgruppen för uppdraget kring nationellt och regionalt kompetensstöd.

Kompetensstödsuppdraget

I mars beslutades om ytterligare ett regeringsuppdrag att tillhandahålla, kvalitetssäkra och sprida nationellt och regionalt kompetensstöd för socialtjänst och hälso- och sjukvård när det gäller arbetet mot våld i nära relationer, avseende perioden 2020–2022. Uppdraget, som även omfattar hedersrelaterat våld och förtryck, ska genomföras av Socialstyrelsen i samverkan med Barnafrid, Jämställdhetsmyndigheten, länsstyrelserna och Nationellt centrum för kvinnofrid.

Enligt uppdraget ska länsstyrelserna

i samverkan med Socialstyrelsen ge regionalt kompetensstöd till kommuner i syfte att underlätta genomförandet av nationell kunskap och stimulera ett långsiktigt utvecklingsarbete. Även ideella föreningar och stiftelser ska erbjudas stöd. Avseende frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck ska arbetet ske i

Samverkan med det nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötland län.³⁶

I arbetet med att ta fram en myndighetsgemensam genomförandeplan har Nationella kompetensteamets roll varit ämne för diskussion utifrån formuleringarna i uppdraget, som kan tolkas som att teamet ska vara en samverkanspart enbart till länsstyrelserna och inte till övriga myndigheter som ingår i uppdraget. I praktiken finns Nationella kompetensteamet representerat såväl i länsstyrelsegruppen som i den myndighetsgemensamma arbetsgruppen för uppdraget.

I december lämnades en genomförandeplan för uppdraget³⁷ till regeringen. Prioriterade områden i planen är bland andra:

- Barnperspektiv och barns utsatthet.
- Hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning av flickor och kvinnor.
- Systematisk uppföljning och utveckling/förbättring av insatser, på individ- och verksamhetsnivå.

Nationell samordning resurscentra

Nationella kompetensteamet har fortsatt under året haft knuten till sig den nationella samordningen av regeringsuppdraget³⁸ att på några platser i landet stödja utvecklingen av regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra för barn och vuxna som är utsatta eller riskerar att utsättas för våld av närstående, i synnerhet hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget kommer från övriga länsstyrelser, men ligger i linje med Nationella kompetensteamets regeringsuppdrag att bistå länsstyrelserna och yrkesverksamma runt om i landet med kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Den övergripande samordningen sker med hjälp av en nationell styrgrupp och en nationell samordningsgrupp. Den nationella samordningens arbete under 2020 har bland annat bestått av följande delar:

- Samordna och stödja vidareutvecklingen av de fyra pilotlänens resurscentraverksamheter.
- Anordna kompetenshöjande insatser kring hedersrelaterat våld och förtryck samt nätverksträffar för erfarenhetsutbyte mellan resurscentraverksamheterna.
- Via kompetensteamet erbjuda handledning för resurscentraverksamheternas samordnare varannan vecka.
- Formalisera projektet genom framtagning av gemensamma policydokument för verksamheterna, där minsta gemensamma nämnare varit centralt i arbetet.
- Initiera ett arbete med att ta fram uppföljningsmodeller och verktyg för kvalitetssäkring av verksamheterna.
- Samverka med andra myndigheter och relevanta aktörer på nationell nivå.
- Genom följeforskning följa och analysera processerna i länen.
- Bereda arbetet med att sprida pilotprojektets goda erfarenheter och arbetssätt till nya län som ämnar starta liknande verksamheter.

³⁶ Regeringsbeslut 2020-03-12, S2020/01591/SOF (delvis)

³⁷ Socialstyrelsen, *Myndighetsgemensam genomförandeplan gällande uppdraget att ge kompetensstöd för arbete mot våld i nära relationer m.m.*, 2020-11-7033.

³⁸ Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07420/JÄM (delvis)

För ytterligare information om uppdraget kring resurscentra och dess genomförande, se uppdragets slutrapport.³⁹

Regional lägesrapportering

Mot bakgrund av den utvärdering som Myndigheten för vård- och omsorgsanalys genomfört och regeringens beslut att Nationella kompetensteamet ska utvecklas och permanentas i form av ett nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, har således en nationell behovsinventering av länsstyrelsernas arbete med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck genomförts.

Syftet med intervjuerna har varit att få en tydligare bild av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling mot flickor och kvinnor på regional och kommunal nivå. Intervjuerna har även syftat till att kartlägga respektive länsstyrelses insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck samt behovet av stöd från Nationella kompetensteamet, liksom att informera om vad Nationella kompetensteamet kan bidra med i det fortsatta arbetet.

Frågorna som ställdes rörde bland annat kartläggning av omfattning och utsattas behov, tillgång till specialiserat stöd, utveckling av verksamheter utifrån målgruppens behov och utveckling över tid.

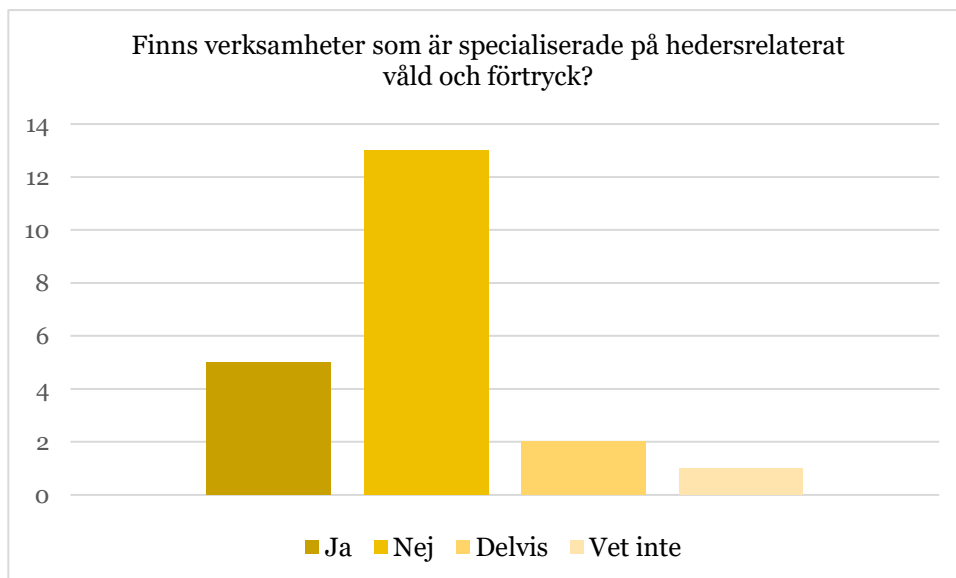
Övergripande analys

I intervjuerna framkommer att kunskapen hos yrkesverksamma har ökat i Sverige sedan länsstyrelserna år 2004 först fick uppdrag kring hedersrelaterat våld och förtryck. I flertalet län uppges att det finns en grundkompetens om hedersrelaterat våld och förtryck. Samtidigt tycks kunskapsläget alltjämt variera inom länen, där vissa har hög kunskap och andra har bristfällig sådan. I det senare fallet delvis på grund av hög personalomsättning. Trots det generellt sett ökade kunskapsläget vittnar länsstyrelserna om fortsatta behov av kompetenshöjning och kompetensförsörjning hos yrkesverksamma, både avseende grundkompetens och fördjupad kompetens.

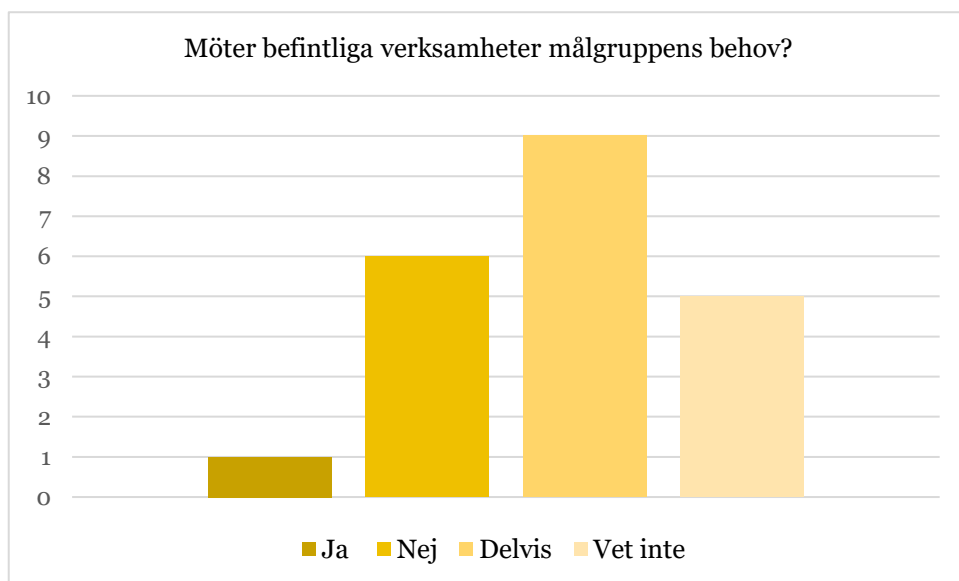
En utmaning som lyfts i intervjuerna är att yrkesverksamma som har deltagit i utbildningar fortfarande inte känner sig trygga med att hantera ärenden. De efterfrågar därför mer utbildning och kan återkomma flera gånger till samma typ av utbildningssatsningar. Lösningen på det ligger inte nödvändigtvis i mer utbildning, utan i att omsätta kunskap i praktik och skapa strukturer för bättre samverkan och stöd. Något som återkommande pekas ut som framgångsfaktorer är just stöd och engagemang från chefer, och att det behövs insatser som i större utsträckning bidrar till att förankra arbetet högst upp organisationen.

Kunskapsnivå, liksom förekomsten av kartläggningar och specialiserade verksamheter, verkar ha betydelse för hur man ser på målgruppens behov och i vilken mån de tillgodoses. Ju mer kunskap man har på området och om målgruppens behov desto större insikt verkar finnas om bristerna i stödet. Vilken typ av stöd som målgruppen erbjuds är högst varierande och beror på i vilken kommun den utsatta bor och vem personen möter.

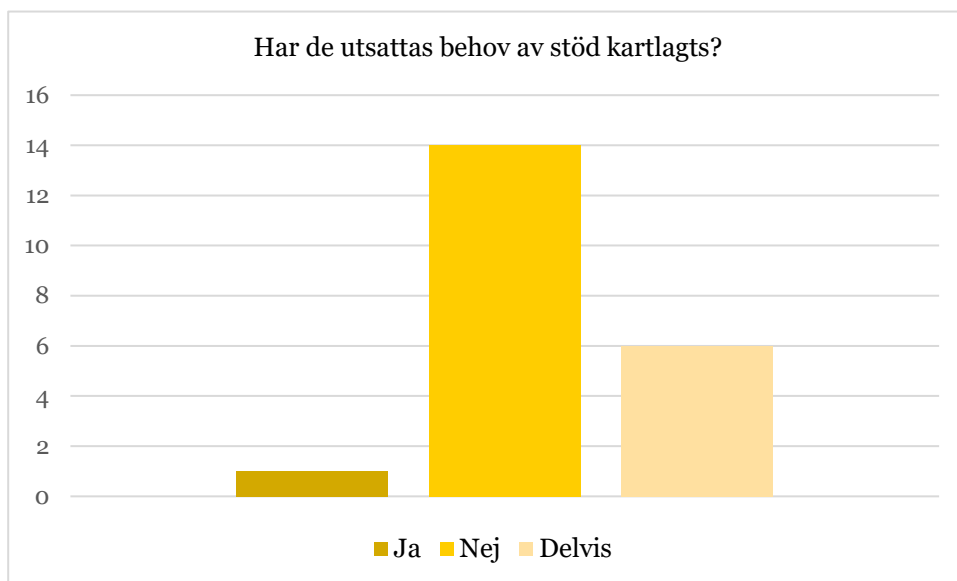
³⁹ Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2020 – Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2021:7

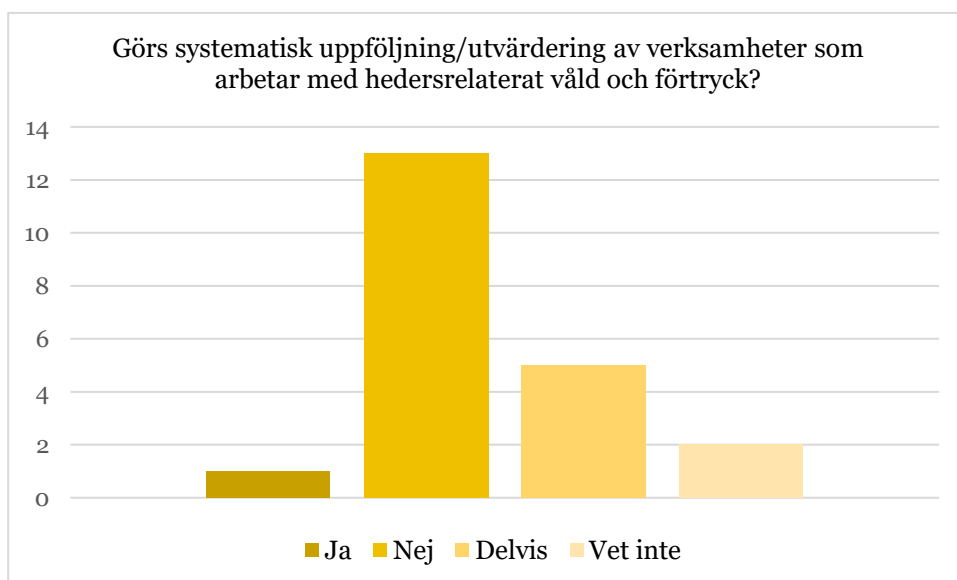
I princip samtliga länsstyrelser uppger att verksamheterna i länet inte alls, eller endast delvis, kan möta målgruppens behov. Det måste ses som ett mycket stort utvecklingsområde dels att följa upp effekter av befintliga insatser till den utsatta målgruppen, dels att verksamheter utvecklas på ett systematiskt sätt utifrån målgruppens behov.

I en del län har det genomförts någon slags omfattningsstudie, men som ofta ligger flera år tillbaka i tiden och i vissa fall endast delvis lyckats kartlägga prevalensen av hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och/eller könsstympning av flickor och kvinnor. Kartläggning av målgruppens behov av insatser är ett än mer utforskat område, och endast några län uppger att de har kartlagt detta.

Av intervjuerna framgår även bristen på systematisk uppföljning av ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Anledningen till detta uppges vara resursbrist i kommunerna och att de använder olika system som gör det svårt att följa ärenden. Samtidigt uppges i princip samtliga informanter att systematisk uppföljning och utvärdering är nödvändig för att möta målgruppens behov av insatser och tillgänglighet. Detta eftersom en systematisk uppföljning skulle öka kunskapen om vilka insatser som faktiskt fungerar specifikt för den aktuella målgruppen. Nationella kompetensteamet drar utifrån detta slutsatsen att utvecklingen av arbetet med systematisk uppföljning måste ske med större stöd från nationella myndigheter, för att få till en utveckling av arbetet på lokal nivå. Det är i sin tur nödvändigt för att framöver kunna utveckla adekvata insatser sett till målgruppens behov.

Avseende samverkan framkommer att en fungerande sådan ses som nyckeln till en god struktur för arbetet i länet. Samtidigt uppges flertalet länsstyrelser att den behöver bli bättre och att man därför under de kommande åren kommer att satsa på att utveckla samverkan i länet. I stora drag verkar samverkan fungera som bäst i akuta situationer, då det ofta finns handlingsplaner, rutiner och resurser. Även samverkan kring det förebyggande arbetet verkar fungera i vissa fall, medan samverkan när det gäller långsiktiga insatser uppges vara i princip obefintlig. Ökat förtroende mellan olika yrkeskategorier och förståelse för varandras roller beskrivs som viktiga delar för att få till bra samverkan.

Nationella kompetensteamet ställde även frågan om länsstyrelserna upplever att de har förutsättningar att möta de utvecklingsbehov som finns i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Även om vissa länsstyrelser upplever att de har rätt förutsättningar, svarar en klar majoritet att de endast delvis har eller helt saknar rätt förutsättningar. Ofta anges resursbrist som ett skäl till detta. I flera fall har en och samma person ensamt ansvar för samtliga delar av uppdraget om mäns våld mot kvinnor.

Ett annat mönster som framkommer är bristande kontinuitet och organisatoriskt minne, på grund av sådant som personalomsättning, vakanta tjänster och otillräcklig överlämning. Vidare skiljer sig förutsättningarna stort beroende på om länet är glesbygds- eller storstadslän. I glesbygds-län finns stora utmaningar med avstånd och möjlighet att ge likvärdigt stöd till alla som utsätts. I storstadslän finns helt andra typer av utmaningar, såsom ett stort antal kommuner att samordna. Oavsett storlek på länet framförs ett ofta omätligt behov av kompetensutveckling.

Nationella kompetensteamet uppfattas i de allra flesta fall som tillgängliga och kontakten anses fungera bra. Närvaro i länet genom till exempel utbildningar verkar uppskattat. Även genomförandet av intervjuerna har välkomnats. Det framförs även många önskemål om ytterligare stöd, bland annat kring det strategiska arbetet, kartläggning, uppföljning, metodutveckling och spridning av goda exempel. Även ett stöd som är mer anpassat till olika läns förutsättningar efterfrågas.

Många uppger att stödtelefonen är välkänd. Några lyfter att kommuner kan förmedla en viss frustration över att placering av barn ofta lyfts som en relevant insats, och att kommunerna inte anser sig ha ekonomiska förutsättningar för det. Samtidigt uppger flera länsstyrelser att socialtjänsten är allt för familjeorienterad.

Blekinge län

Länet har inga regionala eller kommunala verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck. Kvinnojourer finns, men inga vars verksamheter är specialiserade på individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det saknas också andra kommungemensamma insatser för målgruppen. I Karlskrona kommun finns dock en arbetsgrupp med yrkesverksamma som arbetar med att ge stöd i olika ärenden.

Kompetensen om hedersrelaterat våld och förtryck hos yrkesverksamma har ökat över tid. I länet finns en god grundkompetens och en av framgångarna är att chefer och politiker har utbildats i hög grad. Arbetet att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor är prioriterat, vilket gör att hedersrelaterat våld och förtryck också synliggörs. Ibland hamnar dock frågan i skymundan i relation till andra uppdrag kopplade till det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet. Länsstyrelsen menar att det behövs mer resurser för att kunna ha personer som arbetar specifikt mot hedersrelaterat våld och förtryck och för att kunna tillgodose behoven hos målgruppen.

Dalarnas län

I Dalarnas län finns inga verksamheter som är specialiserade på insatser för barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns ett strategiskt regionalt nätverk mot mäns våld mot kvinnor som inkluderar hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen vet inte om befintliga verksamheter möter målgruppens behov, men ser ett behov av specialiserade verksamheter. För att kunna möta behoven krävs bättre samverkan mellan socialtjänst, skola och polis samt rutiner vid orosanmälan. Samverka i det akuta skedet har blivit bättre och det finns en större förståelse för varandras ansvar och roller. Länsstyrelsen bidrar med medel bland annat till

projektet Kärleken är fri som genomförs i elva av länets kommuner.

Länsstyrelsen har beviljat Borlänge kommun ekonomiskt stöd för att ta fram och förankra förslag på en länsgemensam funktion och arbetsstruktur för kommunernas arbete med barn och unga upp till 19 år som utsatts eller riskerar utsättas för hedersrelaterat våld eller prostitution och människohandel i sexuellt syfte. Målet är att öka kommunernas möjligheter att uppfylla sina uppdrag då det gäller förebyggande insatser, upptäckt, skydd och stöd till ovanstående målgrupper.

I Dalarna har två studier om socialtjänstens arbete mot hedersrelaterat våld publicerats under de senaste åren. Den senaste studien⁴⁰ visar bland annat att det saknas resurser avseende utbildning, riktlinjer samt en gemensam syn på hur hedersrelaterat våld ska identifieras och hanteras, såväl inom socialtjänstens egen organisation som i samverkan med andra myndigheter.

Länsstyrelsens bedömning är att kunskapen har ökat hos yrkesverksamma när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns dock fortfarande ett stort behov av utbildningsinsatserna och konkret vägledning i ärendehantering.

Gotlands län

Gotland saknar verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck. Till viss del finns det kommungemensamma insatser för utsatta, i form av skyddat boende med viss kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck samt två kvinnojourer som har boendelösning för personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. I länet finns ett nätverk som arbetar med mäns våld mot kvinnor. I nätverket ingår en tidigare separat grupp som har spetskompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck.

För att möta behoven hos barn respektive vuxna behöver yrkesverksamma i länet bli bättre på att upptäcka när ärenden handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen menar att det till viss del beror på kunskapsbrist, men också handlar om en ovilja och rädsla för att ta tag i denna typ av ärenden. Detta eftersom de inte vet om rätt insatser kan ges till den utsatta. I det förebyggande arbetet har insatser gjorts inom ramen för vuxenutbildningen, och i form av våldsprevention och diskussioner kring hedersrelaterat våld och förtryck i skolor. Förebyggande metoder och insatser behöver dock spridas och användas i högre utsträckning.

Länsstyrelsen upplever att det finns ett omätligt behov av utbildningar och att det är svårt att ta sig vidare till nästa steg när det gäller arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. En viktig framgångsfaktor i arbetet är att det finns upparbetade strukturer där hedersrelaterat våld och förtryck kan inkluderas och att den fysiska närheten i länet främjar samverkan mellan olika yrkesgrupper.

Gävleborgs län

Gävleborgs län är ett av pilotlänen⁴¹ för resurscentra specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck. Resurscentret ger stöd till yrkesverksamma, men ännu inte till den utsatta målgruppen. Länet har ett nätverk med yrkesverksamma från varje kommun, som arbetar tvärssektoriellt med att ge stöd i ärenden och främja samverkan. Det finns även ett operativt resursteam med personer som har spetskompetens inom området. Länsstyrelsen beskriver dock att det finns behov av mer kunskap.

⁴⁰ Olsson, Helén och Bergman, Ann, "Från tystnad till erkännande: Den svenska socialtjänstens hantering av hedersbaserat våld", *European Journal of Social Work*, mars 2021.

⁴¹ Övriga pilotlän inom resurscentrasatsningen är Kronobergs län, Norrbottens län och Västra Götalands län.

Inför uppstarten av resurscentrum genomfördes en workshop i en gymnasieskola för att synliggöra de ungas röster. Medskicket var att stödet behöver vara mobilt och att den unga inte ska behöva ta sig till annan plats för att få stöd.

Det som saknas för att kunna möta behoven hos de som är eller riskerar att utsättas är ett tydligt mandat hos länets resurscentrum och att yrkesverksamma vänder sig dit och lyssnar på de råd de får. Det finns inte tillräckligt med resurser för att enbart arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck, utan det är en del i arbetet mot våld i nära relationer. Risker som Länsstyrelsen ser med det är att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck bitvis tappas bort.

Gävleborgs län har fokuserat mycket på att bygga upp lokala samverkansformer. Ett tvärsektorielt nätverk som Länsstyrelsen bistått i att starta upp i en kommun, har bidragit till stärkt förtroendet mellan olika yrkesgrupper. Till exempel så har det etablerats samverkan mellan ungdomsmottagningen och en gymnasieskola.

Hallands län

I Hallands län finns inga verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck. Länets kommungemensamma insatser för personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck består av fyra kvinnojourer som arbetar med frågan, och då särskilt kvinnojouren i Falkenbergs kommun. Tidigare har det funnits ett skyddat boende för utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, men som nu är nedlagt. Länet har en regional referensgrupp som inkluderar frågor om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen ser ett behov av specialiserade verksamheter för att kunna möta behoven hos barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det behövs också en god samverkan mellan olika aktörer. I länet pågår just nu ett arbete för att hitta samverkansformer som liknar ett barnahus – Samhandling.

Kompetensen på området har ökat i länet de senaste åren, liksom förståelsen för vikten av att arbeta förebyggande med frågan. En av de viktigaste framgångarna är att Länsstyrelsen har haft möjlighet att fördela projektmedel till kommunerna för förebyggande arbete, framför allt inom skola.

Jämtlands län

I länet finns inga verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck eller kommungemensamma insatser riktade till personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Jämtland har ett Centrum mot våld (CMV) där barn och vuxna utsatta för våld kan få rådgivning, praktisk hjälp och skydd. Barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan också vända sig till CMV, även om insatserna för målgruppen behöver utvecklas. Jämtlands län har även fått ett barnahus där stöd till barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck ska ingå.

Att Jämtland är ett län med stor yta, långa avstånd och relativt litet invånarantal skapar utmaningar i att tillgodose målgruppens behov av stöd. För att kunna möta behoven hos vuxna och barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck behövs dialog och samverkan mellan socialtjänst, polis och skola. Länsstyrelsen lyfter att det behövs en ökad trygghet och kunskap hos yrkesverksamma för att kunna omhänderta dessa ärenden, som de beskriver som svåra. En utmaning har också varit att arbetet ofta är personbundet.

En av framgångarna som Länsstyrelsen lyfter är att de har gjort en översyn i länet av vilket arbete som bedrivs och vilka behov som finns hos yrkesverksamma, och utifrån resultaten genomfört utbildningsinsatser. Länsstyrelsen beskriver också att det finns

goda förutsättningar att arbeta med frågan inom upparbetade samverkansgrupper, den regionala ledningsgruppen mot våld och befintligt kontaktpersonsnätverk.

Jönköpings län

Jönköpings län har inga verksamheter som är specialiserade på att ta emot personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, men har tidigare ansökt om att starta ett resurscentrum. I länets kommuner finns mottagningar för våldsutsatta personer utsatta för hedersrelaterat våld kan vända sig. Länet har ett resursteam avseende hedersrelaterat våld och förtryck och flera i teamet utbildar och handleder andra yrkesverksamma. Hedersrelaterade ärenden ges utrymme i den operativa verksamheten, men det finns inte tillräckliga resurser för att tillgodose behoven hos barn respektive vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen uppger vidare att samverkan mellan skola och socialtjänst fungerar i det akuta skedet, medan samverkan kopplat till det förebyggande arbetet samt det långsiktiga stödet behöver utvecklas. Länsstyrelsen har därför initierat och finansierat ett länsövergripande projekt för att kartlägga socialtjänstens och utbildningsförvaltningarnas arbete med barn och unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta i syfte att stärka samverkan inom kommunernas ordinarie verksamheter.

Utvecklingen som har skett de senaste åren är att utbildningar i form av punktinsatser inte är prioriterade längre, istället finns en förståelse för att arbetet behöver ingå i den ordinarie verksamheten för att få genomslag.

Kalmar län

I Kalmar län finns inga verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck. Möjlighet till uppstart av ett resurscentrum undersöks, men kommer att bli aktuellt tidigast 2022. Möjliga tillvägagångssätt som utreds är att resurscentrum ska ingå i länets befintliga barnahus eller att kommuner i länet erbjuds att vara delaktiga i resurscentrum i Kronobergs län, vilket kan möjliggöra fler insatser till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck än vad som finns idag.

Kalmars län har förutsättningar att tillhandahålla stöd i det akuta skedet, men det finns brister i vård och stöd i skyddade boenden. Försök har gjorts att kartlägga de insatser som finns i länet, men på grund av varierande svarsfrekvens är det svårt att veta om befintliga verksamheter möter behovet av insatser hos målgruppen. Förebyggande arbete bedrivs inom ramen för vissa återkommande insatser i skolor, i vissa kommuner i länet.

Länsstyrelsen lyfter att en av de viktigaste framgångarna i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck är att det finns en övergripande samverkan, där olika aktörer kan diskutera hur behoven ser ut och försöka erbjuda det stöd som efterfrågas.

Länsstyrelsen arbetar för fördjupad samverkan mellan skola, socialtjänst och polis i arbetet mot mäns våld mot kvinnor, där hedersrelaterat våld och förtryck ingår.

Kompetensen i länet har ökat de senaste åren och intresset för utbildningar om hedersrelaterat våld och förtryck är fortsatt stort, enligt Länsstyrelsen. Yrkesverksamma efterfrågar mer fördjupad kunskap, även om det ibland är svårt att ringa in vad det är för utbildning de faktiskt efterfrågar.

Kronobergs län

I länet finns en myndighetsgemensam verksamhet i form av ett resurscentrum som är specialiserad på hedersrelaterat våld och förtryck. Resurscentret verkar på både regional och kommunal nivå med insatser riktade till barn och vuxna som är eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Knutet till resurscentrum finns ett nätverk med kontaktpersoner från varje kommun. I länet finns även ett kvinnofridsnätverk där frågor om hedersrelaterat våld och förtryck inkluderas. 2015 genomfördes en kartläggning över omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i Kronobergs län. Kartläggningen omfattade även det arbete som genomförs i kommunerna, behov hos de yrkesverksamma samt synliggjorde brister i arbetet. Inför uppstarten av resurscentra genomfördes en kartläggning (2018) som inkluderade frågor om hedersrelaterat våld och förtryck. Under 2020 genomförde Länsstyrelsen en kartläggning i form av frågor till yrkesverksamma om våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen uppger att utvecklingen av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i länet har gått framåt. Idag är frågan högst närvarande till skillnad från för några år sedan när den knappt fanns med på dagordningen. Satsningen på resurscentra har varit en stor draghjälp samtidigt som det sedan tidigare finns en vana av att samverka i länet, tack vare dess storlek.

Trots att Kronoberg har mer resurser än många andra län och verksamheter som är specifika för målgruppen, så möter befintliga verksamheter inte de behov som målgruppen har. Det som framför allt saknas i länet är kunskap och pengar, samtidigt som det förebyggande och långsiktiga arbetet måste struktureras och genomföras mer strategiskt. Det sker förebyggande arbete i länet, men det finns inget helhetsgrepp kring det.

Norrbottnens län

Norrbottnens län har ett resurscentrum i vilket 8 av 14 kommuner i länet valt att ingå. Tanken är att det ska bidra till att möta behovet av kommunala insatser för målgruppen. I en kommun i länet finns det ett skyddat boende som tar emot utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, och samma kommun har även gjort en kartläggning över hanteringen av olika typer av våldsärenden. Vidare har länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län en länsöverskridande resursgrupp kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Befintliga verksamheter möter inte behovet av insatser och tillgänglighet hos individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Verksamheter i länet kan inte garantera att utsatta får det stöd de behöver, utan det beror på vem som handlägger ärendet. För att i större utsträckning kunna möta behoven uttrycker Länsstyrelsen att det behövs mod och flexibilitet hos yrkesverksamma. Tillika behövs rutiner för respektive organisation samt samverkan mellan aktörer när det handlar om hedersrelaterade ärenden.

Trots att flera utbildningar har genomförts med yrkesverksamma finns en ständig efterfrågan på mer. I kombination med fördjupade utbildningar behöver yrkesverksamma också omsätta sina kunskaper i praktiken samt få ett tydligare stöd från chefer. De viktigaste skälen till att arbetet har gått framåt är etableringen av resurscentra i länet samt samverkan mellan olika professioner, bland annat mellan länsstyrelse, polis och åklagare.

Länsstyrelsen har inte arbetet så aktivt med förebyggande arbete. Piteå kommun har gjort en utbildningssatsning på skolan som en del i det förebyggande arbetet, där all personal fått en grundutbildning och personal som möter nyanlända har gått en

fördjupningsutbildning. En satsning som förhoppningsvis kan spridas till andra kommuner i länet. Länet arbetar även med projektet Kärleken är fri.

Skåne län

I Skåne län finns verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck. Exempelvis Resursteam heder i Malmö dit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan vända sig för att få stöd och hjälp. I Malmö stad finns även ett skyddat boende som är specifikt för målgruppen och i Landskrona ska ett HVB-hem för denna målgrupp öppna. Flera av kvinnojourerna i länet har spetskompetens om hedersrelaterat våld och förtryck. Särskilda samordnare kring hedersrelaterat våld och förtryck finns i Lunds och Helsingborgs kommuner.

Under 2019 respektive 2020 genomfördes en kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i Malmö och Lund. Som en förlängning på detta har Malmö kartlagt även de utsattas behov av stöd och insatser. Kristianstad kommun gör löpande kartläggningar av omfattningen i kommunen.

Länsstyrelsen uppger att befintliga verksamheter möter behovet av insatser och tillgänglighet hos de utsatta i det akuta skedet, och det finns skydds- och stödinsatser utspritt i länet. 19 av länets kommuner är anslutna till Kompetenscentrum mot våld i nära relationer, som kontinuerligt ger utbildning i Patriark och om hedersrelaterat våld och förtryck. Det behövs dock mer tidiga insatser för barn och unga för att förebygga utsatthet, innan situationen blir akut. Det behövs även mer resurser för att kunna följa upp den utsatta och ge stöd och vård efter det akuta skedet. Länsstyrelsen ser också behov av stöd till kommunerna gällande till exempel handläggning av hedersrelaterade ärenden. Under året har Länsstyrelsen initierat en förstudie om ett regionalt stöd, ett resursteam heder. Förstudien pågår och målsättningen är att starta en pilotverksamhet under hösten 2021.

Med hjälp av utvecklingsmedel som Länsstyrelsen fördelar har flera kommuner arbetat med dessa frågor, vilket driver arbetet framåt och har möjliggjort ett mer strukturerat arbete samt förebyggande insatser. I kommunerna används metoder för våldsprevention och värdegrundsarbete inom skola. En viktig framgångsfaktor är även att det finns strukturer för att utbyta erfarenheter och lärdomar.

Stockholms län

I Stockholms län finns ett länsövergripande, myndighetsgemensamt resurscentrum, Origo, som är specialiserat på att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck och ger stöd till utsatta. I länet finns även ett antal lokala verksamheter som är specialiserade i frågan samt nationella ideella organisationer som arbetar direkt med utsatta. Länsstyrelsen Stockholm samordnar ett kvinnofridsnätverk med personer från länets kommuner som arbetar på indikativ nivå med våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

Sedan Origo startade har andelen ungdomar och konsultativa ärenden ökat samtidigt som det är en utmaning att möta de behov som finns. Enligt 2019 års siffror är det 13 av länets kommuner som inte har några insatser för målgruppen utan använder sig av Origo och ideella verksamheter. Dessa behöver mer resurser för att kunna ge stöd till de utsatta samt hålla i gång sina andra uppdrag, exempelvis utbildningsverksamhet. Under 2017–2018 genomfördes en kartläggning över omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i Stockholm, Göteborg och Malmö. Kartläggningen undersökte också vilka behov av stöd och insatser de utsatta har.

Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck har ökat i länet över tid. För att på ett systematiskt sätt tillgodose kompetensförsörjning i länet används Webbkurs heder. Kopplat till webbkursen har Länsstyrelsen utbildat cirka 120 kursledare som i sin tur ska stödja länets kommuner med grundkompetens. Den viktigaste framgångsfaktorn i länet är tillkomsten av ett resurscentrum som kan ge stöd till länets kommuner och utsatta. Förebyggande arbete i länet drivs bland annat i form av föräldraskapsstöd för nyanlända, samt våldsprevention och samtal kring hedersrelaterat våld och förtryck i skolorna. Även en förebyggande satsning på yngre barn ska inledas.

Södermanlands län

Södermanlands län saknar verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck och stödet och skyddet skiljer sig åt i länets nio kommuner. I länets största kommun, Eskilstuna, är en strateg anställd på heltid för att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck och fungera som en resursperson för hela länet. Länsstyrelsen samordnar länets aktörer i arbetet mot mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Länets kommuner har en flerårig etablerad samverkan i norra, mellersta och södra länsdelen, som innefattar en rad olika professioner och som finns för att främja samverkan och stärka arbetet i individärenden. I Eskilstuna kommun ska en form av resurscentrum startas, som ska samla expertis kring alla uppdrag inom den nationella strategin.

Länsstyrelsen har under perioden 2018–2020 erbjudit flera utbildningar om hedersrelaterat våld och förtryck, i syfte att öka kunskapen och förståelsen för målgruppen hos yrkesverksamma. Flertalet utbildningar har skett i samverkan med Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen beskriver att en individ utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck kommer ha tillgång till olika typer av stöd, beroende på var i länet hen bor. Framför allt mindre kommuner har svårt att tillhandahålla insatser som motsvarar det stöd som utsatta barn, unga och vuxna behöver. Länsstyrelsen efterfrågar främst någon form av spetsverksamhet som har kunskap om målgruppens behov och dit målgruppen kan vända sig, till exempel i form av skyddat boende eller resurscentrum. För att förbättra stödet till flickor och kvinnor utsatta för könsstämpning, har en handbok tagits fram i samverkan med Region Sörmland.

Mycket arbete rör det akuta skedet och det förebyggande arbetet fokuserar framför allt på kampanjer. Länets styrka ligger i att det finns samverkansgrupper på lokal nivå och nätverk på regional nivå. Arbetet är fortfarande väldigt personbundet, vilket gör det sårbart. Länsstyrelsen menar att det i fortsättningen är det viktigt att på ett mer strukturerat sätt arbeta förebyggande och långsiktigt, samt att involvera chefer och politiker i högre grad.

Uppsala län

I länet finns specialiserad verksamhet och skyddat boende med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck, och ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) mellan Uppsala kommun och den ideella organisation som driver verksamheten. Det finns även ett barnhus samt ett resursteam mot hedersrelaterat våld och förtryck. Resursteamet är länsövergripande, fokuserar framförallt på det strategiska arbetet och sammankallas av Länsstyrelsen. Det finns en fungerande samverkan, men den kan bli bättre. En av utmaningarna är att verksamheter i länet kan ha kommit olika långt.

Det saknas information och kunskap om målgruppens behov av insatser och det är därför enligt Länsstyrelsen svårt att veta om befintliga insatser i länet möter målgruppens behov. Det är stor skillnad på kompetens och rutiner i länet beroende på

kommunstorlek, och kunskapsnivån bedöms som ojämn. Länsstyrelsen ser ett fortsatt stort behov av kunskapshöjande insatser. Det finns även problem med beröringsskräck gentemot frågorna inom enstaka socialtjänster i länet. Det är stor personalomsättning, vilket gör att Länsstyrelsen riskerar att fastna i att endast basutbilda.

Länsstyrelsen har tidigare arbetat med utveckling av förebyggande arbete, bland annat genom stöd till en teateruppsättning i skolor om hedersrelaterat våld och förtryck. I samband med att kartläggningen Ung018⁴² presenterades skickade Länsstyrelsen, i samverkan med NCK, bokpaket till 1 000 chefer i länet. Länsstyrelsen vill följa upp sina tidigare insatser för att se över vad som ska stärkas upp och vilka frågor man ska fokusera på.

Värmlands län

Det finns specialiserade verksamheter i länet, i form av en brottsofferjour och ett hot- och våldsteam som är specialiserat på att möta vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. I länet finns även ett barnahus samt ett resursteam mot hedersrelaterat våld och förtryck som fungerar som kompetens- och operativt stöd, men som inte har hand om ärenden.

Kompetensen i länet beskrivs som god på grundnivå. Länsstyrelsen har förflyttat fokus från grundutbildning till fördjupning och bedömer att utvecklingen går i rätt riktning. Arbetet med att få till fördjupad samverkan beskrivs som en framgångsfaktor och något de kommer att fortsätta arbeta med.

Det pågår ett visst arbete med systematisk uppföljning av hedersrelaterade ärenden via Karlstad universitets SAVE-projektet, men Länsstyrelsen ser detta som ett utvecklingsområde framöver. Länsstyrelsen uppger att det finns insatser till målgruppen, men att dessa fungerar bäst i akuta situationer och att man vet mindre om det långsiktiga stödet. Fokus i arbetet framöver kommer att vara kampanjen Bortförd och de lagskärpningar som trädde i kraft i juli 2020.

Västerbottens län

Länsstyrelsen samordnar tillsammans med Norrbotten en resursgrupp med representanter från olika yrkesgrupper och nivåer som får kompetensutveckling och vägledning, ibland med stöd från Nationella kompetensteamet. Det finns två centrum mot våld i länet till vilka personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan söka sig. Inom centrum mot våld i Umeå finns även ett barnahus. Det saknas specialiserade skyddade boenden, men de som finns tar i nuläget emot utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen bedömer att insatserna i länet inte möter behoven hos målgruppen, vilket delvis beror på brist på resursbrist och brister i samverkan.

Många kompetenshöjande insatser har genomförts i länet, och efterfrågan på grundkompetens är alltså stor. Resursgruppen i länet är till för att bibehålla en fördjupad kunskap, för att kunna bygga förutsättningar för att bli självförsörjande vad gäller kompetensen i länet. Vidare har Länsstyrelsen stöttat ett arbete som Region Västerbotten gör för att utbilda chefer i åtta inlandskommuner. De specialiserade verksamheter som finns är placerade vid kusten och därför är det viktigt att arbeta även med kommunerna i inlandet.

⁴² Ghadimi, M och Gunnarsson, S, *UNG 018. En Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala, Tjejers rätt i samhället 2019.*

Samverkan i länet fungerar delvis i det akuta skedet, men sämre när det gäller långsiktigt arbete. Länsstyrelsen har påbörjat ett våldspreventivt arbete i fyra av de mindre kommunerna i länet.

Västernorrlands län

I länet finns inga verksamheter specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck eller kommungemensamma insatser för utsatta. I det regionala nätverket mot mäns våld mot kvinnor lyfts även frågor om hedersrelaterat våld och förtryck och det finns utrymme att diskutera enskilda ärenden, även om det sällan görs. För att kunna intensifiera arbetet behövs personer och samverkansgrupper som har spetskompetens. Under året har Länsstyrelsen genomfört en särskild kompetenssatsning kring målgruppen samt påbörjat en samverkan med barnahus för att inkludera utsatta för hedersrelaterat våld i högre utsträckning.

År 2013 gjorde Länsstyrelsen en kartläggning av hur vanligt förekommande det är med ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Vad gäller enskilda ärenden har alla kommuner tackat ja till att delta i systematisk uppföljning av våldsärenden, under ledning av Kommunförbundet.

Intresset för och kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck har ökat i länet och Länsstyrelsen märker en större efterfrågan på utbildningar idag än tidigare. En framgångsfaktor i arbetet är att Länsstyrelsen har involverat chefer i högre utsträckning än tidigare. Inom regionen har könsstämpning inkluderats i ett vårdpolicyprogram, vilket ses som ett annat viktigt framsteg.

Västmanlands län

Västmanlands län har inga verksamheter som är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck, men flera verksamheter har inrättat särskilda tjänster med uppdrag på området. Länet har ett resursteam avseende hedersrelaterat våld och förtryck, som samlar olika professioner. Det finns även ett länsövergripande centrum mot våld med kompetens inom hedersrelaterat våld och förtryck, som ställer rutinmässiga frågor om hedersrelaterat våld och förtryck samt könsstämpning. I Västmanland finns det även en kvinnojour som är helt inriktad på hedersrelaterat våld. Det är framför allt i de större kommunerna i länet som befintliga verksamheter tillgodoser behovet av insatser till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Samverkan fungerar bra i det akuta skedet och respektive myndighet vet vilka insatser som behövs.

Region Västmanland har under 2020 genomfört en kartläggning om ungas hälsa där två frågor om hedersrelaterat våld och förtryck har inkluderats. Länsstyrelsen har också beviljats nationella projektmedel för att genomföra intervjuer med föräldrar och barn som lever i en hederskontext, i syfte att inkludera föräldraskapsstöd som en del i samhällsintroduktionen. Länet arbetar också förebyggande med frågan via olika aktiviteter för unga, bland annat förebyggande aktiviteter inom idrotten.

Länsstyrelsen uppger att kunskapsnivån i länet har ökat och att de allra flesta idag har kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Samtidigt behövs fortfarande grundkunskap i vissa kommuner och det finns ett övergripande behov av spetskompetens. Det som saknas för att möta behoven hos målgruppen är fortsatt kunskap och kompetens, i kombination med mod. Det var mer aktivitet kring hedersrelaterat våld och förtryck för ett par år sedan.

Västra Götalands län

Det finns specialiserade verksamheter i länet i form av resurscentra i Fyrbodals och Göteborg. Regionen har ett kompetensteam som utbildar och har tagit fram en medicinsk handlingsplan kring våld mot barn och könsstämpning. Länet har flera barnahus och kommunerna samarbetar med en privat aktör vad gäller skyddat boende och stödverksamheter till målgruppen.

Kompetensen i länet bedöms som god, även om få uppges ha spetskompetens. Behovet av utbildningar verkar omätligt, och det behövs även processhandledning. Länsstyrelsen bedömer att insatserna i länet inte fullt ut möter målgruppens behov, på grund av brister i både kunskap och stöd hos handläggare, chefer och ledning. Länsstyrelsen arbetar för att kommunerna ska göra en strukturerad kompetensutvecklingsplan utifrån de behov som finns. Först genomförs utbildning för chefer och politiker för att förankra arbetet och därefter utbildning för yrkesverksamma, följt av uppföljning.

I länet pågår mycket arbete och flera projekt kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck, till exempel universellt våldsförebyggande arbete. Länsstyrelsen vill utveckla samverkan i länet och bildar nu en regional samverkansgrupp med personer som arbetar strategiskt mot mäns våld mot kvinnor.

Örebro län

Örebro län har inga verksamheter som enbart är specialiserade på hedersrelaterat våld och förtryck. Länet har ett resursteam med yrkesverksamma som samverkar på operativ nivå. I Örebro kommun finns ett centrum mot våld där vissa personer har spetskompetens om hedersrelaterat våld och förtryck.

Kunskapen har ökat de senaste åren och idag finns en god grundkompetens hos yrkesverksamma, uppger Länsstyrelsen. Befintliga verksamheter möter ofta behovet hos de utsatta i det akuta skedet, och hedersrelaterade ärenden synliggörs i större utsträckning än tidigare. Däremot finns det inte verksamheter som möter de utsattas behov av långsiktigt stöd eller arbetar förebyggande med frågan.

I och med att fler uppmärksammar hedersrelaterade ärenden är det en utmaning att länet inte har specialiserade verksamheter som kan möta upp de behov som finns. Den enda verksamhet som är specialiserad i länet, Centrum mot våld, har en väntetid på ett halvår. För att länet framöver ska kunna tillgodose barn och vuxnas behov behövs specialiserade verksamheter och insatser som ger ett långsiktigt stöd. Likaså behöver det förebyggande arbetet utvecklas och skolan involveras mer.

Länsstyrelsen lyfter att stöd från chefer och politiker är viktigt för att bedriva ett framgångsrikt utvecklingsarbete. Utveckling av lagstiftningen har bidragit till att man tagit tag i frågan, samtidigt som nyckelpersoner har drivit arbetet framåt. Ideella organisationer har varit avgörande för att kunna möta det behov som målgruppen har och som myndigheter inte har kunnat tillgodose.

Östergötlands län

Länsstyrelsen samordnar ett länsnätverk för kvinnofrid. Det är ett länsforum som samlar kommuner, myndigheter och verksamheter utifrån Länsstyrelsens regionala uppdrag mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Det saknas kännedom om specialiserade verksamheter i länet.

Det finns en stor efterfrågan på kompensutveckling på basnivå i länet, även om det skett en positiv utveckling de senaste tio åren avseende kunskapsnivån. Det finns planer på en årlig basutbildning i länet om hedersrelaterat våld och förtryck. Dessutom har Länsstyrelsen tillsammans med Länsstyrelsen i Södermanlands län samverkat med Barnafrid inom deras nationella uppdrag att sprida kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen har satsat på förebyggande arbete inom skola och har drivit projektet Mognad och livsutrymme som syftar till att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck inom ramen för skolans värdegrundsarbete. Fokus har legat på barns och ungas behov av information och dialog om kropp, sexualitet, rättigheter, barn- och tvångsäktenskap samt könsstypning.

Länsstyrelsen har även prioriterat det förebyggande arbetet mot könsstypning och uppger att man har kommit ifrån tillfälliga insatser och arbetar mer långsiktigt för att bygga upp strukturer för arbetet. Detta bland annat i form av ett vårdprocessprogram mot könsstypning, som tagits fram tillsammans med Region Östergötland.

Stöd till civilsamhället

Enligt regleringsbrev för 2020 ingår i uppdraget att ge stöd i form av rådgivning till civilsamhället och olika organisationers arbete med att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Detta har under året främst skett inom ramen för det ideella nätverket och genom att flera ideella organisationer har bedrivit projekt med medel från Nationella kompetensteamet. (Läs mer om projekten under *Resultat av beviljade projekt* nedan.)

Verksamma inom civilsamhället har även deltagit i kompetenshöjande insatser (se *Utbildningsinsatser* under avsnittet *Annat stöd till yrkesverksamma*) och i viss utsträckning ringt till stödtelefonen för rådgivning.

Ideella nätverket

För andra året har Nationella kompetensteamet under 2020 sammankallat ideella organisationer vars verksamhet har kopplingar till arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck till två möten, i digital form. Syftet med nätverket är att erbjuda ett forum för informations- och erfarenhetsutbyte kring arbetet med att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Utifrån deras viktiga roll i detta arbete är det angeläget för Nationella kompetensteamet att både få och ge information inom ramen för nätverket.

Under årets möten har bland annat följande ämnen varit uppe för diskussion:

- Covid-19.
- De nya lagskärpningarna från 1 juli 2020.
- Bristande kunskap på skyddade boenden.
- Vittnesmål om kontroll inom skola, exempelvis Komvux och SFI, när det gäller upprätthållande av hedersnormer.
- Stödlinje för utsatta.

Dessutom har nätverket fått information om exempelvis Utrikesdepartementets organisering och insatser när det gäller arbetet kring bortföranden.

Resultat av beviljade projekt

Under hösten 2019 utlyste Nationella kompetensteamet projektmedel med följande inriktningar:

- Projekt som studerar hur och var man når föräldrar i förebyggande syfte, där även effekt på barnen ska belysas.
- Projekt kring hur asylsökanden barn (inklusive ensamkommande barn) kan få information om sina rättigheter.
- Projekt inom hälso- och sjukvård, med fokus på insatser tidigt i barns liv.
- Projekt kring långsiktigt stöd och eftervård för personer som varit placerade i skyddat boende.

Särskilt prioriterade var ansökningar om projekt som har potential att spridas nationellt och som tar stöd av externa forskare för att löpande utvärdera effekter. Alla aktörer har under projektets gång arbetat aktivt med barn-, barnrätts-, jämställdhets- och genusperspektiv, inklusive HBTQ samt jämlikhet och icke-diskriminering.

Mer information om de projekt som beviljades medel finns i föregående årsrapport. Här redovisar vi framför allt de resultat och eventuella effekter som framgår av projektägarnas slutrapporter.

Övergripande resultat

Majoriteten av projekten har på olika sätt utvärderats, antingen genom en extern utvärderare, följeforskning eller intern utvärdering. Avsikten har varit att systematiskt utvärdera de metoder och arbetssätt som utvecklats under projekttiden, och huruvida de kan utgöra ett hållbart stöd till målgruppen. Följeforskare har i några fall kunnat notera försiktigt positiva effekter av de metoder som använts. Samtidigt är förändringsarbete, såsom förebyggande och attitydförändrande insatser, något som tar tid och där effekterna inte kan fastslås inom loppet av drygt ett år.

Utvärderingar visar att arbetet har lett till ökad kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck hos yrkesverksamma och inom den egna verksamheten. Projekten har mynnat ut i en rad rapporter, kunskapsinventeringar, nya arbetssätt samt förslag på metoder och stöd till utsatta för att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Flera beskriver också att de utifrån projektresultaten synliggör målgruppens särskilda behov både internt och externt. Vidare framkommer att samverkan mellan kommuner, län och organisationer har förbättrats under projekttiden. Nya arbetssätt och resultat från rapporter har i flera fall integrerats i aktörernas ordinarie verksamhet.

Situationen med den pågående pandemin har påverkat alla projekt, på olika sätt. Samtliga aktörer övergick till att genomföra utbildningsinsatser, intervjuer, referensgruppsträffar och övriga aktiviteter i digitala form. Flera lyfter också att det har varit svårt att komma i kontakt med såväl utsatta som yrkesverksamma under pandemin, vilket i vissa fall har påverkat antalet deltagare. Nationella kompetensteamet ser ändå positivt på att intervjuer med målgruppen i flera fall har genomförts, för att synliggöra deras behov och utforma långsiktigt stöd därefter.

Projektet

Barnskyddsteamet – att ta med hedersrelaterat våld i samtal med barnet (Karolinska universitetssjukhuset)

Projektet har syftat till att öka möjligheten att uppmärksamma utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, könsstämpning samt barnäktenskap, under pågående polisutredning och socialtjänstutredning. Barnskyddsteamet har utvecklat en metod i form av ett frågeformulär för barn utsatta för våld och inkluderat frågor som ska fånga upp barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, könsstämpning och barnäktenskap.

Barnskyddsteamet kan se att metoden bidrar till att ge en helhetsbild av hur komplex en situation kan vara för barnet samt hur vanligt förekommande det är med hedersrelaterat våld. Barnskyddsteamet har fått en bredare kunskap i ämnet och en högre kvalitet på arbetet i samband med läkarundersökningar. Det har blivit mer vanligt förekommande att prata om hedersrelaterat våld och förtryck vid samråd på barnahus där barn- och ungdomspsykiatri, socialtjänst, polis och åklagare varit närvarande.

Barnskyddsteamet uppger att hedersrelaterat våld vid flertalet tillfällen bekräftats eller upptäckts i samband med läkarundersökningar och samtal med barn. Detta i fall när det inte har uppmärksammats vid tidigare samråd, när polis haft barnförhör eller när socialtjänsten pratat med barnet. Den långsiktiga effekten av projektet väntas vara att i högre utsträckning uppmärksamma barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, och hur det påverkar barnets situation och hälsa.

Spridning av metoden kommer initialt att ske till hälso- och sjukvård, (barnakutmottagningar), samt till socialtjänst. Barnskyddsteamet avser också att sprida metoden vid konferenser och utbildningar samt implementera den i det dagliga arbetet på barnahus.

Föräldraskapsstöd för nyanlända (Länsstyrelsen i Västmanlands län)

Projektet syftade till att inkludera föräldraskapsstöd som en del i samhällsorienteringen för nyanlända föräldrar. Det ska i sin tur leda till att nyanlända barn och unga får de bästa förutsättningarna att integreras i samhället samt minska risken att de utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Fokusgruppsintervjuer med föräldrar, unga och yrkesverksamma har legat till grund för utformningen av de olika delarna i projektet. För att kunna integrera föräldraskapsstöd som en ordinarie del i samhällsorienteringen har gruppleddare utbildats i materialet *Föräldraskap i Sverige*.

Länsstyrelsen Västmanland ser att projektet på kort sikt har resulterat i ökad kunskap och kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck hos yrkesverksamma i länet. Vidare att nyanlända föräldrar som genomgår samhällsorientering i länet kommer att få tillgång till information och kunskap om föräldrarollen i Sverige, utifrån ett anpassat föräldraskapsstöd.

Ytterligare en effekt är att samverkan mellan olika verksamheter inom kommunerna har ökat. Ett nätverk har bildats mellan länets gruppleddare för samhällsorientering, för att främja erfarenhetsutbyte och samarbete. Länsstyrelsen kommer även att använda projektets resultat inom de befintliga uppdragen kring föräldraskapsstöd, integration och mäns våld mot kvinnor.

Hedersrelaterat våld och förtryck inom det nationella projektet om ökad upptäckt av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld (Nationella nätverket för samordningsförbund)

Som en del i regeringsuppdraget att upptäcka och motverka psykiskt, fysiskt och sexuellt våld beviljades Nationella nätverket för samordningsförbund (NNS) medel i syfte att inkludera fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck i arbetet med uppdraget. För att öka kunskapen hos NNS ledning, samordningsförbundens ledning samt handläggare inom Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, kommunerna (socialtjänsten) och regionen (hälso- och sjukvården), har en heldagskonferens om hedersrelaterat våld och förtryck genomförts.

NNS ser att konferensen har lett till ökad medvetenhet om hedersrelaterat våld och förtryck hos deltagarna samt synliggjort den okunskap som finns. Fyra månader efter konferensen fick deltagarna svara på en enkät och fler uppger att de efter konferensen har ökat sin kunskap i frågan, pratat med chef/ledning och spridit kunskapen till kollegor.

Förhoppningen är att projektet på längre sikt ska bidra till att NNS verksamheter får bättre redskap för att upptäcka individer som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och som också är eller riskeras att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. NNS har en implementeringsstrategi för hur erfarenheter från projektet ska integreras i ordinarie verksamhet samt spridas till andra aktörer.

Medverkan – ett projekt för barns rätt att leva utan hedersrelaterat våld och förtryck (Glöm aldrig Pela och Fadime)

Syftet med projektet har varit att stärka hälso- och sjukvårdens kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och tillgång till verktyg för att upptäcka och ställa frågor om barns utsatthet, ge adekvat hjälp och stöd samt att se till att det sker på ett patientsäkert sätt.

Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime (GAPF) har genomfört ett antal digitala utbildningar, till övervägande del riktade till studerande inom hälso- och sjukvård. Med anledning av högt tryck på sjukvården har organisationen inte kunnat genomföra utbildningsinsatser riktade till personal inom hälso- och sjukvård samt 1177 Vårdguiden i den utsträckning som var planerat. Inom ramen för projektet har även ett antal informationsfilmer spelats in, som riktar sig till personal inom hälso- och sjukvård samt 1177 Vårdguiden.

En extern utvärdering av insatserna har visat en kunskapsökning hos deltagarna. GAPF uppger att förhoppningen på kort sikt är utbildningsdeltagarna ska implementera kunskapen och verktygen som förmedlats i sitt yrkesliv. På längre sikt avser organisationen att löpande erbjuda utbildningar för läkarstudenter och studenter inom Vårdförbundet. De informationsfilmer som tagits fram ska under våren 2021 spridas i olika sociala kanaler.

Om asylsökande barn som utsätts för hedersrelaterat våld (Tjejers rätt i samhället)

Syftet med projektet har varit att öka kunskapen om hur yrkesverksamma kan bemöta och skydda barn i en asylprocess, när dessa utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck från de närstående som barnet söker asyl tillsammans med.

Tjejs rätt i samhället (TRIS) har genomfört en kunskapsinventering i form av intervjuer med barn, unga och yrkesverksamma samt statistik från TRIS jourtelefon, som legat till grund för framtagandet av en handbok för yrkesverksamma och en informationsskrift till barn och unga. En medvetenhet om målgruppens särskilda utsatthet har även implementerats i TRIS ordinarie verksamhet, genom fortbildning och förändrade arbetsmetoder. TRIS beskriver att organisationen i högre utsträckning har uppmärksammat barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck under asylprocessen. Målgruppens särskilda behov har också lyfts vid utbildningsinsatser riktade till yrkesverksamma och politiker.

TRIS ser att kunskapsinventeringen och handboken på sikt kan bidra till att målgruppens särskilda utsatthet uppmärksammas mer i samhället. En förväntad effekt är också att barn och unga som befinner sig i asylprocessen och utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck får tillgång till information om sina rättigheter och vart de kan vända sig för att få skydd och stöd. TRIS planerar att sprida handboken inom ramen för organisationens ordinarie verksamhet. Informationsskriften för barn och unga ska spridas till förskolor och grundskolor, barnrättsorganisationer och via sociala medier.

Resursnätverk för mottagande av ensamkommande barn och unga (Länsstyrelserna i Värmlands, Dalarnas och Örebro län)

Syftet med projektet var att inom varje län i regionen skapa resursnätverk för råd och stöd till personer som arbetar med eller på annat sätt kommer i kontakt med ensamkommande barn och unga. Då antalet deltagare minskade under projektets gång, kom de istället att fungera som ett gemensamt länsövergripande resursnätverk.

Nätverket består av olika yrkesgrupper som möter ensamkommande barn och unga, exempelvis inom skola, socialtjänst, överförmyndarnämnd, Migrationsverket och civilsamhälle. Majoriteten av deltagarna i resursnätverket uppger att de har fått ökad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck samt om ensamkommande barns och ungas rättigheter, särskilt kopplat till asyl- och återvändandeprocess, placeringar, mottagande och vägen in i det svenska samhället. Länsstyrelserna uppger att resursnätverket har möjliggjort erfarenhetsutbyte mellan olika professioner samt resulterat i ökad samverkan mellan länsstyrelserna. Samtidigt har de försämrade förutsättningarna att träffas fysiskt under året inneburit en svårighet i arbetet med att etablera och främja samverkan. Resursnätverket är numera en del av länsstyrelsernas ordinarie verksamhet och ska framöver ge stöd och rådgivning till exempelvis handläggare inom socialtjänst och andra relevanta aktörer.

Länsstyrelserna ser att projektet inneburit ett nytt arbetssätt för länsstyrelserna och att de når ut till en bredare målgrupp. På sikt väntas ett stärkt barnrättsperspektiv i arbetet leda till att ensamkommande barn och unga får ett tryggare mottagande.

Romer i fokus – en långsiktig förändring (Romska ungdomsförbundet)

Projektet har syftat till att öka kunskapen om och förståelsen för hur hedersrelaterat förtryck bidrar till psykisk ohälsa bland unga romska föräldrar, samt att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck i nuvarande och kommande generationer.

Representanter från lokala romska föreningar i Skåne har inkluderats i projektet och ett nätverk för lokalföreningarna i Skåne har startats. Projektet har ordnat möten med unga romska föräldrar där man skapat dialog med hjälp av värderingsövningar och andra frågeställningar.

Romska ungdomsförbundet menar att aktiviteterna på kort sikt ökar medvetenheten om och skapar förutsättningar för diskussion om hur hedersrelaterat våld och förtryck tar sig i uttryck, kopplingen mellan hedersrelaterat våld och förtryck och psykisk ohälsa samt hur föräldrarna själva kan arbeta förebyggande. Ambitionen på lång sikt är att sprida och implementera arbetssättet till samtliga lokala avdelningar för att skapa förutsättningar för förebyggande arbete på nationell nivå.

Semiskyddat boende (Skåne Stadsmission)

Syftet med projektet var att utveckla utbudet av långsiktigt stöd för personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck som varit placerade på skyddat boende. Skåne Stadsmission har inom ramen för projektet utvecklat en metodbok med en modell för långsiktigt stöd, så kallat semiskyddat boende. Ombudsmannaskap har använts för att ge stöd när hotbilden inte längre är akut.

Under projektets gång har Skåne Stadsmission kunnat testa modellen på ett antal utsatta personer, inom ramen för sin egen verksamhet. Skåne Stadsmission uppger att projektet på kort sikt har lett till en ökad medvetenhet hos målgruppen kring sin egen hotbild och säkerhetsplanering, ökad kunskap om sociala rättigheter och ökade färdigheter vid myndighetskontakter. Skåne Stadsmission har även initierat samverkan med ideella aktörer samt fastighetsägare. Trots vad som framkommit om behov och effekter av långsiktiga lösningar för målgruppen har kommunernas efterfrågan på placering vid semiskyddat boende varit relativt låg.

Modellen har implementerats i Skåne Stadsmissions verksamhet och kommer framöver att erbjudas inom ramen för deras Trygga boende. Metoden ska spridas till verksamheter inom Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner som bedriver skyddat boende samt till övriga relevanta aktörer som socialtjänst och politiker, för att understryka vikten av långsiktigt stöd efter tiden på skyddat boende.

Studie om långsiktigt stöd till hedersutsatta (Östersunds kommun)

Projektet syftade till att ge kommuner, chefer och politiker i Jämtlands län ökad kunskap om hur långsiktigt stöd kan utformas, för att stärka den utsattas hälsa och utveckling.

Projektet har mynnat ut i ett förslag på metod för att ge långsiktigt stöd till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, i glesbygdslän. Förslaget bygger på intervjuer med ideella organisationer och yrkesverksamma, både i och utanför Jämtlands län. Det beskriver vilka behov målgruppen har samt vilka utmaningar som uppmärksammats under arbetets gång. Sammanställningen kommer att vara ett stöd för det länsgemensamma kompetenscentret Centrum mot våld vid rådgivning till handläggare i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Förslaget har presenterats för chefer i länet och förhoppningen är att förslaget ska implementeras i kommunerna samt att rapporten och förslagen på insatser ska leda till att kommunerna i Jämtland stärker sin kompetens och samverkan kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Stöd till ett fritt liv (Stiftelsen Unga kvinnors värn, Somaya tjej- och kvinnojour samt Terrafem)

Syftet med projektet har varit att ta fram en metod för långsiktigt stöd till kvinnor med erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck, med utgångspunkt i organisationernas eget arbete med den utsatta målgruppen.

Projektet har resulterat i rapporten *Rum för stöd: ett liv fritt från våld* som innehåller analyser av intervjuer med personal inom den egna organisationen, utsatta kvinnor och socialsekreterare. Det har också resulterat i en metod som fokuserar på olika typer av stöd, arbetssätt och bemötande som är särskilt viktiga att beakta när kvinnor utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Organisationerna menar att rapporten och metodmaterialet på kort sikt har ökat kunskapen hos berörda organisationer. Organisationerna lyfter också att de har fått verktyg för att strukturera och vidareutveckla arbetet med långsiktigt stöd till målgruppen. Projektet har dessutom resulterat i kunskapsutbyte och bättre samverkan mellan organisationerna.

Organisationerna uppger att en förväntad långsiktig effekt är att de med hjälp av den framtagna metoden ska kunna systematisera arbetet och därmed i högre utsträckning möta behovet av långsiktigt stöd hos målgruppen. Projektägarna avser sprida rapporten och metoden till andra aktörer och beslutsfattare samt använda den i sin utåtriktade verksamhet.

Vad händer sen? (Kvinnors nätverk)

Projektets syfte var att ungdomar och unga vuxna som har varit placerade på grund av hedersrelaterat våld och förtryck ska ges ett bättre långsiktigt stöd. Att uppmärksamma målgruppens särskilda behov förväntas på sikt bidra till att synliggöra behovet av individanpassat hållbart stöd.

Intervjuer med ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck som tidigare varit placerade i skyddade boenden, samt socialsekreterare har resulterat i rapporten *Vad händer sen?* Rapporten fokuserar på områdena psykiska och fysiska besvär, emotionell/fysisk försummelse som barn, boendesituation, ekonomi och sysselsättning, kontakt med familj, relationer, intellektuell funktionsnedsättning samt målgruppens önskemål av socialtjänsten.

Kvinnors nätverk lyfter att mer forskning behövs för att kunna utforma förslag kring ett långsiktigt stöd. Förhoppningen är att rapporten ska bidra till att uppmärksamma vikten av att samhället prioriterar långsiktiga insatser för målgruppen samt en metodutveckling av insatser efter det akuta skedet. Kvinnors nätverk kommer att integrera resultat och lärdomar från projektet i ordinarie verksamhet och lägga mer vikt vid uppföljning och att kunna erbjuda ett hållbart långsiktigt stöd.

Vidare ska fortsatt dialog med socialsekreterare föras, med tanken att det på sikt ska leda till en bättre förståelse för och samverkan kring långsiktiga placeringar.

Öppna förskolan som bas för förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck (Norrköpings kommun)

Syftet med projektet har varit att öka kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck bland personal inom öppna förskolan och förskolan, för att i tidigt skede upptäcka barn som lever i en hederskontext och riskerar att utsättas för barn-/tvångsäktenskap, könsstympling eller så kallade uppfostringsresor. Projektet skulle också bidra till att stärka föräldrarna i sitt föräldraskap samt att förbättra barns livsvillkor.

Inom projektet har pedagoger och rektorer fått utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck och ska gemensamt ta fram riktlinjer för hur det förebyggande arbetet inom området ska fungera. Utbildningarna har ökat kunskapen hos personal inom förskolan, vilket har lett till att de har blivit tryggare och uppmärksammar frågan i högre utsträckning.

Aktiviteter för föräldrar har genomförts i form av språktimmar, föräldrastödsgrupper och tematräffar. En extern forskare har intervjuat mammor som har deltagit i föräldrastödsgruppen och det visar på positiva resultat. Genom nya verktyg för att förstå, vägleda och bekräfta barnen har föräldrarna fått egenmakt att kunna påverka sin familjs situation och stärka relationen med sina barn. På sikt väntas utvecklingsarbetet, med fortsatta träffar och diskussioner, leda till förändrade normer och attityder kring barnuppfostran.

Norrköpings kommun kommer löpande att sprida arbetsmodellen som tagits fram i arbetet med personal och föräldrar, till fler öppna förskolor och förskolor i kommunen.

Övriga insatser

Internationellt utbyte

Även det internationella utbytet har påverkats av de pandemirelaterade begränsningarna. Nationella kompetensteamet har dock under året medverkat i flera intervjuer med internationella aktörer som önskat en inblick i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning i Sverige:

- Maastricht University på uppdrag av nederländska regeringen, inom ramen för ett forskningsprojekt om hedersrelaterat våld med särskilt fokus på den utvidgade familjen.
- European Network of Migrant Women, kring en studie i sju europeiska länder om tvångsäktenskap.
- Nordiska ministerrådet, om deras kartläggning av negativ social kontroll och hedersrelaterat våld i de nordiska länderna⁴³.

Nordiska ministerrådet har även bett att få använda Nationella kompetensteamet och framför allt stödtelefonen som ett lärande exempel inom området.

Kompotten

Kompotten är ett nationellt nätverk som initierades 2008 och som samordnas av Nationella kompetensteamet. Nätverket består av ett 60-tal kommuner, som samarbetar för att underlätta att våldsutsatta myndiga personer ska kunna få stöd att bosätta sig på en annan ort än hemorten. Kompotten bidrar till tillgången på lämpligt och tryggt långsiktigt boende, och utgör på så sätt en del i stödet till personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Under året har dock fattats beslut om att Kompotten från årsskiftet 2020/21 inte längre kommer att samordnas av Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, då det inte i tillräcklig utsträckning bedöms överensstämma med uppdraget för den nu permanentade verksamheten som kompetenscentrum.

Kompotten-nätverket är uppskattat av deltagande kommuner, inte enbart för att det förenklar placeringar över kommungränser utan också för erfarenhets- och kompetensutbyte samt god samverkan. Kontakter har därför tagits med en rad olika aktörer för att undersöka intresse och möjlighet att Kompotten kan drivas vidare i annan regi. Ingen definitiv lösning är i skrivande stund färdig.

Under 2020 genomfördes träffarna med nätverket och dess styrgrupp digitalt, på grund av pandemin. I dialogen med deltagande kommuner har framkommit att restriktioner kopplade till pandemin medfört svårigheter när det gäller både att ta emot placeringar och att själv placera, då det inte alltid varit möjligt att resa. Under hösten genomfördes även en undersökning som visade att en övervägande majoritet

⁴³ Kortlægning - Strategier og initiativer til forebyggelse af negativ social kontrol og æresrelateret vold i de nordiske lande (diva-portal.org)

av de placeringar som genomförs inom ramen för Kompotten rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Remissvar

Nationella kompetensteamet vid Länsstyrelsen Östergötland har under 2020 i egenskap av sakkunniga inom området hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning av flickor och kvinnor lämnat yttranden eller underlag till yttranden avseende:

- Barnafrids (Linköpings universitet) handbok för barnahus, om hedersrelaterat våld och förtryck.
- Ds 2020:16 Stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende.
- Ds 2020:18 Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål.
- SOU 2019:64 Nya regler för skolor med konfessionell inriktning.
- SOU 2020:2 Skärpta regler om utländska månggiften.

Ekonomisk redovisning

De förändrade förutsättningarna för verksamheten som orsakats av pandemin har haft betydande inverkan på 2020 års ekonomiska utfall. Sådant som kraftigt minskade omkostnader för resor och dylikt samt begränsningar i vilka aktiviteter som har kunnat genomföras och hur, har resulterat i att medel kvarstår.

För att närmare beskriva hur resurser fördelas inom ramen för Nationella kompetensteamets verksamhet, redovisar vi i årets rapport bland annat hur den största kostnadsposten, personalkostnader, har fördelats mellan de olika delarna av uppdraget.

Personalkostnader	8 987 216
<i>Stödtelefon för yrkesverksamma (20 %)</i>	<i>1 797 443</i>
<i>Annat stöd till yrkesverksamma (57 %) (inkl. webbaserat stöd och utbildningsinsatser)</i>	<i>5 122 713</i>
<i>Stöd till nationella myndigheter (11 %)</i>	<i>988 594</i>
<i>Stöd till övriga länsstyrelser (11 %)</i>	<i>988 594</i>
<i>Stöd till civilsamhället (1 %)</i>	<i>89 871</i>
<hr/>	
OH 34 %	3 161 651
<hr/>	
Verksamhetskostnader	4 133 837
<i>Stöd till yrkesverksamma (inkl. stödtelefon, webbaserat och annat stöd samt utbildningsinsatser)</i>	<i>3 221 792</i>
<i>Kostnad inställda arrangemang</i>	<i>238 845</i>
<i>Övriga verksamhetskostnader (ex. adm. stöd, lokal och resekostnader interna och externa möten)</i>	<i>673 200</i>
<hr/>	
TOTALT	16 282 704

Referenslista

Allmänna Barnhuset, [Det är mitt liv – om våld mot barn som inte får bestämma över sitt eget liv - \(YouTube\)](#)

Allmänna Barnhuset, [Det är mitt liv - informationsfilm om våld mot barn som inte får bestämma över sitt eget liv \(10 språk\) \(hedersfortryck.se\)](#)

Barnafrid, *Slutrapport av uppdrag om att stärka Barnhusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck*, Linköpings universitet 2021

Forte, *Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt*, 2020

Ghadimi, M och Gunnarsson, S, *UNG 018. En Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala*, Tjeiers rätt i samhället 2019

Jernbro, Carolina och Landberg, Åsa, *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*, Allmänna Barnhuset 2018

Länsstyrelsen Östergötland, *Årsrapport 2019. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2019*, Rapport 2020:10

Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2020 – Regionala resurscentra för våldutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2021:7

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, *Strukturer för stöd. Utvärdering av det nationella uppdraget att motverka hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2020:8

Nordisk Ministerråd, *Kortlægning - Strategier og initiativer til forebyggelse af negativ social kontrol og æresrelateret vold i de nordiske lande*, 2020

Olsson, Helén och Bergman, Ann, ”Från tystnad till erkännande: Den svenska socialtjänstens hantering av hedersbaserat våld”, *European Journal of Social Work*, mars 2021

Regeringsbeslut 2017-03-23, S2017/01863/FST

Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07420/JÄM (delvis)

Regeringsbeslut 2018-03-03, U2017/04044/UF (delvis) U2018/00951/UF

Regeringsbeslut 2018-03-15, S2018/01831/JÄM

Regeringsbeslut 2018-06-07, S2018/03516/JÄM

Regeringsbeslut 2018-06-28, S2018/03926/JÄM

Regeringsbeslut 2018-07-19 S2017/02759/JÄM

Regeringsbeslut 2019-06-27, A2019/01278/JÄM A2019/01202/SV (delvis)

Regeringsbeslut 2019-08-29, S2019/01517/JÄM

Regeringsbeslut 2019-11-14, S2019/04727/FST

Regeringsbeslut 2019-12-19, A2019/02321/JÄM A2019 /02286/SV (delvis)

Regeringsbeslut 2019-12-19, Fi2019/04079/SFÖ mfl

Regeringsbeslut 2019-12-19, Ku2019/01637/CSM Ku2019/01827/CSM
Ku2019/02020/LS (delvis)

Regeringsbeslut 2020-03-12, S2020/01591/SOF (delvis)

Regeringsbeslut 2020-05-07, A2020/01054/JÄM

Regeringsbeslut 2020-06-25, A2020/01468/JÄM

Regeringsbeslut 2020-06-26, A2020/01468/JÄM

Regeringsbeslut 2020-07-30, A2020/01669/MRB

Socialstyrelsen, *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstämpning. En uppskattning av antalet*, 2015-1-32

Socialstyrelsen, *Inventering av vård för kvinnor och flickor som varit utsatta för könsstämpning. Delrapport 1*, 2020-3-6632

Socialstyrelsen, *Utreseförbud och barnäktenskapsbrott m.m. – Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, Meddelandeblad nr 2/2020

Socialstyrelsen, *Myndighetsgemensam genomförandeplan gällande uppdraget att ge kompetensstöd för arbete mot våld i nära relationer m.m.*, 2020-11-7033

Socialstyrelsen, *Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten*, Art.nr: 2021-1-7155

Länsstyrelsen skapar samhällsnytta genom rådgivning, samordning, tillstånd, tillsyn, prövning, stöd och bidrag. Vi skyddar miljön, ser till att viktiga natur- och kulturvärden bevaras och skapar förutsättningar för att utveckla landsbygden och näringslivet i länet. Vi har även samhällsviktiga uppdrag inom bland annat krisberedskap, sociala frågor, djurskydd och samhällsplanering. På så sätt bidrar vi till Länsstyrelsens vision om ett livskraftigt Östergötland.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND